

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Krimināltiesisko zinātņu katedra

Diplomdarbs

Nelikumīgas darbības ar autortiesību un blakustiesību objektiem

Saņemts
Krimināltiesisko zinātņu katedrā
2007. g. _____

Nepilna laika klātienē
11. semestra students
Ivars Neļķe
JurP 020266

Zinātniskā vadītāja
Dr. iur., prof. Valentija Liholaja

paraksts

Rīga, 2007

Saturs

Ievads.....	3
1. Autortiesību un blakustiesību jēdziens, objekti.....	6
2. Autortiesību un blakustiesību krimināltiesiskā aizsardzība.....	12
2.1. Autortiesību un blakustiesību aizsardzība starptautiskajos līgumos	22
2.2. Nelikumīgu darbību ar autortiesību un blakustiesību objektiem objektīvās un subjektīvās pazīmes.....	29
3. Ārvalstu pieredze autortiesību un blakustiesību krimināltiesiskajā aizsardzībā	44
Kopsavilkums.....	49
Annotation	51
Аннотация	53
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.....	54
Izziņa par diplomdarba aizstāvēšanu.....	59

Ievads

Viens no galvenajiem mūsdienu civilizētās sabiedrības pastāvēšanas pamatiem ir neregulētas tiesiskas attiecības valstī, kas respektē katra sabiedrības locekļa tiesības un brīvības. Tikai tādas valstis, kurās tiek respektētas un ievērotas cilvēktiesības, mūsdienās tiek pieskaitītas pie demokrātiskām valstīm.

Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā starp citām būtiskām cilvēka tiesībām un pamatbrīvībām, kā, piemēram, tiesībām uz dzīvību, brīvību un vienlīdzību, 27.pantā minētas arī katra cilvēka tiesības uz morālo un materiālo interešu aizsardzību, kas saistītas ar zinātniskajiem, literārajiem vai mākslas darbiem, kuru autors viņš ir.¹ No tā secināms, ka autortiesības tiek atzītas par cilvēka pamattiesībām starptautiskā līmenī un šo tiesību ievērošanas un aizsardzības līmenis katrā valstī norāda uz tās demokratizācijas pakāpi. Neviena valsts, kas pretendē uz civilizētas un demokrātiskas valsts statusu, nevar norobežoties no autortiesību ievērošanas un aizsardzības problēmu risināšanas, pretējā gadījumā tās centieni pievienoties attīstīto demokrātiju valstu saimei būs neauglīgi.

Šis jautājums bija jārisina arī Latvijai gan pēc neatkarības atgūšanas, lai maksimāli īsā laikā iekļautos demokrātisko valstu lokā, gan arī tad, kad Latvija savā attīstībā bija jau sasniegusi tādu līmeni, kas ļāva mums pievienoties augsti attīstītajām Eiropas valstīm un iestāties Eiropas Savienībā. Var teikt, ka uzstādītos mērķus normatīvo aktu, kas saistīti ar autortiesību ievērošanu un aizsardzību, izstrādāšanas un pieņemšanas jomā Latvija ir sasniegusi ļoti īsā laikā, tomēr tas, vai šie normatīvie akti darbosies, ir atkarīgs no daudziem apstākļiem, tajā skaitā arī no tā, vai autortiesību neievērotāji sajūtīs soda neizbēgamību.

Latvijā autortiesību aizsardzību var uzskatīt par samērā jaunu tiesībsargājošo iestāžu darba lauku, jo nelikumīgu darbību ar autortiesību un blakustiesību objektiem izskaušana sevišķi aktualizējusies tieši 21.gadsimtā. To apliecina Latvijas Republikas Kultūras ministrijas mājas lapā pieejamie dati, kur redzams, ka 1998.gadā par nelikumīgām darbībām autortiesību jomā sastādīts tikai 41 administratīvā pārkāpuma protokols un ierosinātas tikai 4 krimināllietas, kas noteikti neliecina par aktīvu un produktīvu darbību, izskaužot nelikumīgu autortiesību vai blakustiesību izmantošanu. Turpretī 2003.gadā šī attiecība ir 213 administratīvo pārkāpumu

¹ Universal Declaration of Human Rights [online]. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948. [cited October 15, 2007]. Available: <http://www.un.org/Overview/rights.html>

protokoli un 51 krimināllieta², bet 2006.gadā, tikai pēc Krimināllikuma 149.pantā paredzētajā noziedzīgā nodarījuma pazīmēm, uzsākti 86 kriminālprocesi³ (dati par 2006.gadā sastādītajiem administratīvo pārkāpumu protokoliem autortiesību pārkāpumu jomā diemžēl nav pieejami). Šie dati, protams, neliecina par to, ka visas prettiesiskās darbības autortiesību un blakustiesību izmantošanā ir izskaustas, taču atspoguļo cīņas aktivizēšanu.

Ņemot vērā minēto, kā arī to, ka autortiesību ievērošana Latvijā joprojām ir problēma, autors uzskata, ka izvēlētajā darba tēma par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem ir aktuāla.

Par darba mērķi autors ir izvēlējis pētīt un analizēt Latvijas Republikas tiesību aktus un esošo tiesu praksi, saistībā ar nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem, kā arī starptautiskos dokumentus, kas nosaka autortiesību un blakustiesību aizsardzību starptautiskā līmenī.

Darba uzdevums ir izpētīt, vai Latvijā darbojas tiesību aizsardzības mehānismi, kas palīdzētu maksimāli ierobežot nelikumīgas darbības ar autortiesību un blakustiesību objektiem un vai šie mehānismi pietiekami efektīvi nodrošina autortiesību un blakustiesību objektu aizsardzību pret nelikumīgām darbībām, kā veidojas tiesu prakse, iztiesājot šāda veida noziedzīgos nodarījumus, un sniegt savus priekšlikumus konstatēto problēmu novēršanā.

Diplomdarbā izmantotas:

Loģiski – konstruktīvā metode. Loģika ir humanitāra zinātne, kuras izziņas objekts ir cilvēks, ar šīs metodes palīdzību iespējams nonākt pie saprātīgiem, pareiziem un loģikas likumiem atbilstošiem secinājumiem.

Monogrāfiskā jeb aprakstošā metode. Savā darbā izmantošu esošās zinātnes atziņas un teorijas, lai, pamatojoties uz tām, objektīvi interpretētu savu pētījumu rezultātā iegūto datu pareizību.

Analīzes metode. Šī metode ir ļoti plaši pielietota dažādu zinātņu pētniecības darbā, ar tās palīdzību var pētīt objekta uzbūvi un struktūru, galarezultātā atšķirot svarīgo no nesvarīgā.

² Statistika. Dati par cīņu ar autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/imagebinary.asp?imageid=2092> (skatīts 2007.g. 16.oktobrī)

³ Integrētā informācijas sistēma. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs [lokālā informācijas sistēma. <https://iis.ic.iem.gov.lv/>] [skatīts 2007.g. 16.oktobrī].

Diplomdarbā lietoti saīsinājumi: LR – Latvijas Republika, KL – Krimināllikums, LKPK – Latvijas Kriminālprocesa kodekss, KPL – Kriminālprocesa likums, LAPK – Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss, PSRS - Padomju sociālistisko republiku savienība, LPSR - Latvijas padomju sociālistiskā republika.

1. Autortiesību un blakustiesību jēdziens, objekti

Lai arī autortiesību ievērošanas problēma Latvijā aktualizējusies tieši pēdējos gados, tomēr arī 20.gadsimta gaitā Latvijā bija spēkā dažādi autortiesības sargājoši normatīvie akti.

Tā 20.gadsimta sākumā, pirms Latvijas neatkarības pasludināšanas, tagadējās Latvijas Republikas teritorijā spēkā bija 1911.gada 20.marta Krievijas likumu kopojuma Likums par autora tiesībām, kurā bija ietverti visi galvenie autortiesību principi. Šis likums tika saglabāts spēkā arī pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas. Saistībā ar Latvijas pievienošanos 1886.gada 9.septembra Bernes konvencijai par literāro un mākslas darbu aizsardzību (Latvija šai konvencijai atkal pievienojās 1995.gada 11.augustā), tika izstrādāts un 1937.gada 10.maijā pieņemts jauns likums „Autora tiesību likums”. Šis likums tika saskaņots ar Civillikuma normām.

Padomju varas gados Latvijas teritorijā bija spēkā 1952.gada 06.septembra Ženēvas Universālā autortiesību konvencija, tomēr tās reāla darbība bija visai nosacīta, jo padomju laikā autori ļoti reti varēja tieši kontrolēt sava darba izmantošanu. Parasti no autora netika lūgta piekrišana darba izmantošanai, nebija privātuzņēmumu un valsts iestāžu, kas administrētu autoru tiesības. Kaut arī pēc 2.pasaules kara Latvijas teritorijā darbojās PSRS autortiesību organizācijas nodaļa, tomēr, ņemot vērā padomju sistēmā valdošo uzskatu – "māksla pieder tautai", jebkurš brīvi un bez ierobežojumiem varēja izmantot autoru darbus, nemaksājot atlīdzību. Tā kā PSRS nebija pievienojusies Bernes konvencijai, netika ievērotas arī citu valstu autoru tiesības.⁴

Vēlāk autortiesību aizsardzība tika nodrošināta ar 1963.gada 27.decembra LPSR Civillikodeksa Ceturto sadaļu “Autortiesības”. Šajā likumā bija ietverta norma, kas piešķīra valstij tiesības no autora vai viņa tiesību pārņēmējiem atpirkt (arī piespiedu kārtā) autortiesības uz darba izdošanu, publisko izpildījumu un citādu izmantošanu. Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 1993.gada 11.maijā tika pieņemts pirmais autoru, izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsargājošais likums „Par autortiesībām un blakustiesībām”⁵ (zaudējis spēku ar „Autortiesību likuma” spēkā stāšanos 2000.gada 11.maijā). 1993.gadā pieņemtajam likumam bija divas daļas, no kurām pirmā bija veltīta autortiesībām, bet otrā – blakustiesībām.

⁴ Autortiesību likumdošanas vēsture Latvijā [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Kultūras ministrija.
<http://www.km.gov.lv/UI/main.asp?id=10724> (skatīts 2007.g. 15.oktobrī)

⁵ Par autortiesībām un blakustiesībām [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.g. 29.maijs [skatīts 2007.g.18.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

Tātad blakustiesību jēdziens Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos pirmo reizi parādījās 1993.gadā. Likumā pirmo reizi tika iekļautas arī izpildītāju un producentu tiesības. Kopš šā likuma pieņemšanas Latvijas tiesību sistēma autortiesību un blakustiesību aizsardzības jomā ir pakāpeniski pilnveidojusies. Latvija pēc neatkarības atgūšanas ir pievienojusies vairākām starptautiskajām konvencijām, līdz ar to uzņēmoties starptautiskas saistības.⁶

Šobrīd Latvijā ir spēkā 2000.gada 06.aprīlī pieņemtais „Autortiesību likums”⁷ (turpmāk - Autortiesību likums). No likuma nosaukuma var izdarīt secinājumu, ka šā likuma normas piemērojamas tikai autortiesībām un blakustiesību izmantošanas regulējums būtu jāmeklē citā normatīvajā aktā, tomēr tas tā nav. Šajā pašā likumā ir iekļauta nodaļa, kas veltīta tieši blakustiesību izmantošanas regulējumam. No šādas likuma konstrukcijas varētu izdarīt secinājumu, ka likumdevējs nav vēlējis nodalīt blakustiesības no autortiesībām un uztvēris abus šos jēdzienus kā sinonīmus, vai pareizāk sakot, blakustiesības uztvēris kā autortiesību sastāvdaļu. Apstiprinājumu šādai pieejai, skatot autortiesību un blakustiesību jēdzienu saturu, var rast arī citur literatūrā. Tā M.Grudulis arī norāda, ka šie jēdzieni ir līdzīgi un ar autortiesību jēdzienu plašākā nozīmē var saprast arī blakustiesības.⁸

Tomēr, pēc autora domām, tā nebūtu īsti pareiza pieeja, un arī atsevišķas nodaļas, kas veltīta blakustiesību jautājumiem, iekļaušana Autortiesību likumā liecina par to, ka šie jēdzieni pēc būtības tomēr tiek šķirti un nebūtu uzskatāmi par sinonīmiem. Autortiesības aizsargā tieši darba autora intereses un to uzdevums ir kompensēt autoram viņa ieguldījumu darba radīšanā un stimulēt jaunu darbu veidošanu, savukārt blakustiesības aizsargā tās personas, kuras rada savus darbus, izmantojot citu autoru radīto darbu, t.i., izpildītāju, fonogrammu producentu, filmu producentu un raidorganizāciju tiesības. Arī tas, ka autortiesības tiek aizsargātas 70 gadus, bet blakustiesības 50 gadus, liecina par to, ka šīs tiesību kategorijas nav identiskas.

Autortiesību likumā ir skaidroti vairāki termini, definēti autortiesību principi, kas ir pamats visai autortiesību aizsardzībai, noteikts, kam pieder autortiesības, uz ko tās attiecināmas, kā arī – autortiesību raksturs, tomēr nav tieši formulēts pats autortiesību jēdziens. ***Autortiesību***

⁶ Autortiesību likumdošanas vēsture Latvijā [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Kultūras ministrija.
<http://www.km.gov.lv/UI/main.asp?id=10724> (skatīts 2007.g. 15.oktobrī)

⁷ Autortiesību likums [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.g. 06.aprīlis, likuma redakcija uz 2007.g. 01.martu [skatīts 2007.g.06.oktobrī].Pieejams: <http://www.lv.lv/>

⁸ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 14. lpp.

jēdzienu var izsecināt no šā likuma 2.panta, kura otrajā punktā noteikts, ka „autortiesības ir attiecināmas uz literāriem, zinātnes, mākslas un citiem šā likuma 4.pantā minētajiem darbiem, arī nepabeigtiem darbiem, neatkarīgi no darba uzdevuma un vērtības, izpaušmes formas vai veida”. Precīzāk likumā formulēts **blakustiesību jēdziens**, kaut arī šajā formulējumā nav tiešas norādes uz to, ka tas ir blakustiesību jēdziens, tomēr ir noteikts, kas ir blakustiesības. Tā minētā likuma 47.pantā, kas kopumā raksturo blakustiesību objektus un subjektus, pirmajā daļā ir noteikts, ka „blakustiesības ir izpildītāju, fonogrammu producentu, filmu producentu un raidorganizāciju tiesības”.

Faktiski autortiesību un blakustiesību jēdzienu būtība tiek atspoguļota, uzskaitot šo tiesību objektus. Autortiesību likumā noteikts, ka darbs (autora darbs) ir autora radošās darbības rezultāts literatūras, zinātnes vai mākslas jomā neatkarīgi no tā izpaušmes veida, formas un vērtības. Tālāk šie darbi tiek iedalīti aizsargājamās un neaizsargājamās darbos, bet aizsargājami darbi tiek dalīt vēl divās daļās, atsevišķi izdalot atvasinātos darbus.

Neaizsargājamās darbus var lietot katra persona pēc saviem ieskatiem un vienīgais šādu objektu lietošanas aprobežojums var būt noteikts atsevišķā normatīvā aktā, ja tāds ir pieņemts, piemēram, Latvijas valsts himnas lietošana nav pakļauta autortiesību aizsardzībai, bet tās lietošana un arī atbildība par normatīvajiem aktiem neatbilstošu lietošanu noteikta ar likumu „Par Latvijas valsts himnu”⁹ un no tā izrietošajiem Ministru kabineta noteikumiem. Ņemot vērā minēto, autors vairāk pievērsīsies tiem autortiesību objektiem, kuru autortiesības tiek aizsargātas.

Aizsargājami darbi uzskaitīti Autortiesību likuma 4.un 5.pantā. 4.pantā uzskaitīti šādi aizsargājami autortiesību objekti (darbi):

- 1) literārie darbi (grāmatas, brošūras, runas, datorprogrammas, lekcijas, aicinājumi, ziņojumi, sprediķi un citi līdzīga veida darbi);
- 2) dramatiskie un muzikāli dramatiskie darbi, scenāriji, audiovizuālu darbu literārie projekti;
- 3) horeogrāfiskie darbi un pantomīmas;
- 4) muzikālie darbi ar tekstu vai bez tā; audiovizuālie darbi;
- 5) zīmējumi, glezniecības, tēlniecības un grafikas darbi un citi mākslas darbi;
- 6) lietišķās mākslas darbi, dekorācijas un scenogrāfijas darbi; dizaina darbi;
- 7) fotogrāfiskie darbi un darbi, kas izpildīti fotogrāfijai līdzīgā veidā;

⁹ Par Latvijas valsts himnu [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.g. 05.marts [skatīts 2007.g.18.oktobrī].
Pieejams: <http://www.lv.lv/>

- 8) celtnu, būvju, arhitektūras darbu skices, meti, projekti un celtnu un būvju risinājumi, citi arhitektūras darinājumi, pilsētbūvniecības darbi un dārzu un parku projekti un risinājumi, kā arī pilnīgi vai daļēji uzceltas būves un realizētie pilsētbūvniecības vai ainavu objekti;
- 9) ģeogrāfiskās kartes, plāni, skices, plastiskie darbi, kas attiecas uz ģeogrāfiju, topogrāfiju un citām zinātnēm;
- 10) citi autoru darbi.

Pēc šī aizsargājamo autortiesību objektu uzskaitījuma var redzēt, ka tas nav galīgs, likumdevējs ir iekļāvis šajā uzskaitījumā atrunu (Autortiesību likuma 4.panta desmitā daļa), kas ļauj aizsargājama darba statusu piemērot arī tiem darbiem, kas nav šajā sarakstā.

Bernes konvencijā¹⁰ jau sākotnēji noteikts, ka šīs konvencijas izpratnē ar terminu „literatūras un mākslas darbi” jāsaprot arī autoru darbi zinātnes jomā, ne tikai literatūrā un mākslā. Bernes konvencijas 2.pantā dots arī aizsargājamo darbu saraksts, kas ir ļoti līdzīgs Autortiesību likumā noteiktajam. Bernes konvencijā dotais konkrēto objektu uzskaitījums ir šaurāks nekā Autortiesību likumā minētais, tomēr tas ir pietiekami vispārīgs un nav arī atrunāts kā galīgs, kā arī tajā minētie objekti nosaukti tikai kā piemēri kopējai autortiesību objektu kategorijai, lai šo sarakstu būtu iespējams variēt pēc nepieciešamības, neveicot labojumus pašā Bernes konvencijā, kas norāda:

- 1) grāmatas, brošūras un citus rakstveida darbus; lekcijas, runas, sprediķus un citus līdzīga rakstura darbus;
- 2) dramatiskos un muzikāli dramatiskos darbus; horeogrāfiskos darbus un pantomīmas;
- 3) muzikālās kompozīcijas ar tekstu vai bez teksta;
- 4) kinematogrāfiskos darbus, kuriem pielīdzināmi darbi, kas izteikti kinematogrāfijai analogiskā veidā;
- 5) zīmējumus, glezniecības, arhitektūras, tēlniecības, grafikas un litogrāfijas darbus;
- 6) fotogrāfiskos darbus, kuriem pielīdzināmi darbi, kas izpildīti fotogrāfijai analogiskā veidā;
- 7) lietišķās mākslas darbus;

¹⁰ Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību [tiešsaiste]. Starptautiska konvencija. Latvijas Vēstnesis, 2003.g. 21.februāris [skatīts 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/> (turpmāk - Bernes konvencija)

8) ilustrācijas, ģeogrāfiskās kartes, plānus, skices un trīsdimensiju darbus, kas attiecas uz ģeogrāfiju, topogrāfiju, arhitektūru vai zinātni.

Kā redzams no šī uzskaitījuma, Bernes konvencijas aizsargājamo darbu sarakstā nav minētas, piemēram, datorprogrammas, bet tas nebūt nenozīmē, ka tās nebūtu uzskatāmas par aizsargājamo autortiesību objektu. Sākotnēji tās nemaz nebija iespējams iekļaut Bernes konvencijas tekstā, jo tās pieņemšanas brīdī datorprogrammas neeksistēja kā tādas, tādēļ šāds vispārīgs un nenoslēgts aizsargājamo objektu uzskaitījums ir atzīstams par ļoti labu risinājumu mūsdienu straujās tehnoloģiskās attīstības laikmetā, kad periodiski iespējama jaunu un līdz šim nebijušu autortiesību objektu parādīšanās aprītē. Pie tam, Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas līgumā par autortiesībām, kas noslēgts arī tādēļ, „ka ir nepieciešams pieņemt jaunus starptautiskus noteikumus un precizēt zināmu spēkā esošo noteikumu interpretāciju, lai nodrošinātu adekvātus risinājumus problēmām, ko rada jaunie ekonomiskie, sociālie, kultūras un tehnikas sasniegumi”, 4.pantā noteikts, ka „Atbilstoši Bernes konvencijas 2.pantam datorprogrammas tiek aizsargātas kā literārie darbi. Šī aizsardzība piemērojama datorprogrammām, lai kāds būtu to izpausmes veids vai forma”¹¹. Tātad, lai arī Bernes konvencijā nav tieši ierakstīts, ka datorprogrammas ir pieskaitāmas pie aizsargājamiem darbiem, tas nebūt nenozīmē, ka šo programmu izstrādātāju autortiesības netiek aizsargātas.

Bernes konvencijas 2.panta trešajā daļā kā **atvasināti aizsargājami darbi** tiek minēti arī:

- 1) tulkojumi un apdares;
- 2) muzikāli aranžējumi un citi literatūras vai mākslas darbu pārveidojumi,

kas tiek aizsargāti tāpat kā oriģināldarbi, neaizskarot oriģināldarba autora tiesības.

Arī Autortiesību likuma 5.pantā uzskaitīti šādi aizsargājami autortiesību atvasinātie objekti (darbi), kuru aizsardzība gan noteikta ar nosacījumu, ka netiks aizskartas oriģināldarbu autoru tiesības:

- 1) tulkojumi un apdares, pārstrādāti darbi, anotācijas, referāti, kopsavilkumi, apskati, muzikāli aranžējumi, ekranizācijas un dramatisējumi un tamlīdzīgi darbi;
- 2) darbu krājumi (enciklopēdijas, antoloģijas, atlanti un tamlīdzīgi darbu krājumi), kā arī datu bāzes un citi salikti darbi, kas materiālu atlases vai izkārtojuma ziņā ir jaunrades rezultāts.

¹¹ Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.g. 17.februāris [skatīts 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

Arī attiecībā uz atvasinātajiem darbiem Latvijā spēkā esošajā normatīvajā aktā iekļautais uzskaitījums ir pilnīgāks, nekā Bernes konvencijā, bet, tieši tāpat kā saistībā ar oriģināldarbu autoru tiesībām, nekādā gadījumā nebūtu pieņemams, ka kāda konkrēta atvasināta autortiesību objekta neiekļaušana Bernes konvencijā ļautu to uzskatīt par neaizsargātu.

Kā redzams no šajā nodaļā atspoguļotās informācijas, autortiesību un blakustiesību aizsardzību Latvijā paredz gan nacionālie normatīvie akti, gan arī starptautiskie. Tātad normatīvā bāze šīs aizsardzības realizācijai Latvijas teritorijā ir, tāpēc nākamajā nodaļā autors pievērsīsies autortiesību un blakustiesību krimināltiesiskās aizsardzības praktiskajiem risinājumiem.

2. Autortiesību un blakustiesību krimināltiesiskā aizsardzība

Autortiesību tiesiskā aizsardzība Latvijas teritorijā ir bijusi nodrošināta jau 20.gadsimta sākumā, vēl pirms Latvija kļuva par neatkarīgu valsti. Šai aizsardzībai bija civiltiesisks raksturs un tā tika nodrošināta ar 1911.gada 20.marta Krievijas likumu kopojuma Likumu par autora tiesībām, kurā bija ietverti visi galvenie autortiesību principi. Šis likums tika saglabāts spēkā arī pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas 1918.gadā. Vairākās šā likuma normās autortiesību pārkāpējam bija uzlikts par pienākumu atlīdzināt autoram vai viņa tiesību pārņēmējiem nodarītos zaudējumus, neatkarīgi no tā, vai tas izdarīts tīši vai aiz neuzmanības. Saistībā ar Latvijas pievienošanos Bernes konvencijai tika izstrādāts jauns likums - Autora tiesību likums. Šis likums tika pieņemts 1937.gada 10.maijā un stājās spēkā 1937.gada 15.maijā. Šajā likumā bija atsevišķi nodalītas autora personiskās nemantiskās un mantiskās tiesības. Vispārējais autortiesību termiņš bija noteikts 50 gadi pēc autora nāves dienas. Tomēr tam nebija garš mūžs, jo pēc trim gadiem notika Latvijas okupācija, kas pilnībā izmainīja valsts tiesību principus.

Pēc padomju varas okupācijas Latvijas teritorijā šis likums vairs nebija spēkā. Faktiski PSRS klaji ignorēja autoru tiesības un reāli nerūpējās ne par šo tiesību krimināltiesisko, ne civiltiesisko aizsardzību, kaut arī formāli 1961.gada LPSR Kriminālkodeksā bija iekļauts 136.pants, kas paredzēja atbildību par „Autora un izgudrojuma tiesību pārkāpšanu”. Šā likuma panta komentāros minētais ir samērā līdzīgs tam, ko mūsdienās saprot ar autortiesību jēdzienu un šo tiesību objektiem, kā arī autortiesību pārkāpšanu, tomēr vislielākā atšķirība no mūsdienu situācijas ir tajā, ka, autortiesības tika ievērotas tikai uz „papīra”.¹² Pēc neatkarības atgūšanas 1990.gadā un LR Kriminālkodeksa pieņemšanas (kas faktiski bija pārstrādāts un neatkarīgās Latvijas vajadzībām piemērots LPSR Kriminālkodekss) 136.pantā tika mainīta tikai sankcija, kas jaunajā redakcijā paredzēja tikai naudas sodus¹³.

Kā jau autors minēja darba ievadā, 1998.gadā par nelikumīgām darbībām autortiesību jomā kopumā ierosinātas tikai 4 krimināllietas, līdz tam atsevišķa statistika, kas fiksētu pārkāpumus tieši autortiesību jomā, netika vesta, tāpēc precīzus salīdzinājumus izdarīt nav

¹² Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. J.Dzenīša un A.Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: „Avots”, 1982. 440. – 441.lpp.

¹³ Latvijas Kriminālkodekss. LR likums. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1994.g. 64.lpp.

iespējams. Tomēr, ņemot vērāniecīgo krimināllietu skaitu 1998.gadā, nav domājams, ka līdz tam krimināllietu par autortiesību pārkāpumiem būtu bijis vairāk, tāpēc autors atļaujas izdarīt secinājumu, ka šāda veida krimināllietu, iespējams, nebija vispār. Faktiski var runāt par zināmu „aizsardzības mehānismu piemērošanas” vakuumu, kas līdz pat 21.gadsimtam pastāvēja Latvijā autortiesību krimināltiesiskajā aizsardzībā, jo, lai arī likumdevējs autortiesību krimināltiesību aizsardzībai nepieciešamās tiesību normas bija iekļāvis LR normatīvajos aktos un tās bija spēkā, tās tomēr nestrādāja.

Ja tiesību norma netiek piemērota, tas var liecināt arī par to, ka šī norma ir nepilnīga, vai arī tās iedzīvināšanai nepieciešams izdot vai varbūt grozīt citas tiesību normas. Attīstot autortiesību aizsardzību, 1993.gadā tika pieņemts likums „Par autortiesībām un blakustiesībām”. Turpmākajos gados Latvija pievienojās virknei nozīmīgu starptautisku dokumentu autortiesību un blakustiesību jomā. Pievienošanās šiem starptautiskajiem līgumiem un vēlme iestāties Eiropas Savienībā, prasīja arī Latvijas nacionālo normatīvo aktu sakārtošanu un saskaņošanu atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, jo likums „Par autortiesībām un blakustiesībām” kopumā tām neatbilda. Lai pilnveidotu un sakārtotu Latvijas nacionālo normatīvo aktu bāzi autortiesību un blakustiesību jomā, pēdējos 10 gados ir veikts liels darbs.

2000.gadā tika pieņemts Autortiesību likums, kas ir spēkā arī šobrīd un autortiesību aizsardzības ziņā ir izstrādāts atbilstoši Bernes konvencijai, Romas konvencijai "Par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību", Pasaules Tirdzniecības organizācijas līguma par ar tirdzniecību saistītiem aspektiem intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības jomā prasībām, Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas līgumiem, kā arī saskaņots ar Eiropas Savienības direktīvām, kas izdotas autortiesību un blakustiesību aizsardzībai (par datorprogrammu tiesisko aizsardzību, par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā, u.c.).

Paralēli tam tika veikti grozījumi citos Latvijas normatīvajos aktos, LAPK tika papildināts ar 204. pantu⁴ "Filmu izplatīšanas un publiskas demonstrēšanas noteikumu pārkāpšana", 155.⁸ pantu "Blakustiesību objektu nelikumīga tirdzniecība" un 204. pantu⁶ "Autortiesību objektu izmantošana bez licences".

Bet būtiskākās izmaiņas, kas skāra tieši autortiesību un blakustiesību krimināltiesisko aizsardzību, noteica KL spēkā stāšanās 1999.gada 01.aprīlī. Šajā likumā tika iekļauti divi pantī, kuri noteica kriminālatbildību par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu: 148.pants

"Autortiesību un blakustiesību pārkāpšana" un 149.pants "Nelikumīgas darbības ar autortiesību un blakustiesību objektiem".¹⁴ Pats par sevi tas bija apsveicams fakts, jo pirmo reizi krimināltiesībās tieši tika paredzēta atbildība ne tikai par autortiesību pārkāpumiem, bet arī par blakustiesību neievērošanu. Ņemot vērā diplomdarba tēmu, autors tuvāk neaplūkots KL 148.panta attīstību un piemērošanas praksi, bet pievērsīsies tieši KL 149.pantam, kura šobrīd spēkā esošā redakcija būtiski atšķiras no sākotnējās. Kopš KL spēkā stāšanās brīža ļoti daudzas tā normas grozītas ar „apskaužamu” regularitāti un biežumu, nereti viens un tas pats pants grozīts vairākkārt, kopumā KL līdz 2007.gada jūlijā spēkā esošajai redakcijai grozīts 29 reizes. Neuzsākot diskusiju par to, ko liecina šāda bieža KL maiņa, autors vēlas norādīt, ka arī KL pants, kas paredz kriminālatbildību par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem grozīts vairākkārt un precīzi – trīs reizes.

Sākotnējā KL 149.panta redakcijā, kas bija spēkā 2 gadus, pantam bija tikai divas daļas un abās daļās paredzētais noziedzīgais nodarījums bija kriminālpārkāpums. Panta teksts bija šāds:

„1) Par materiāla labuma gūšanu, izmantojot autortiesību vai blakustiesību objektus, kuri publicēti, izziņoti, izpildīti publiski vai kā citādi izmantoti, pārkāpjot autortiesības vai blakustiesības, -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

2) Par šā panta pirmajā daļā norādīto objektu iegūšanu realizācijai, uzglabāšanu vai slēpšanu -

soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.”

Kā redzams no panta pirmās daļas, tad sākotnējā redakcijā svarīga ir dispozīcija, kas aizliedz gūt materiālu labumu no autortiesību vai blakustiesību objektu izmantošanas, un hipotēze, kas nosaka, ka šādu materiālu labumu gūšana ir aizliegta, ja to izmantošanā pārkāptas autortiesības vai blakustiesības. Savukārt otrā daļa aizliedz šādu nelikumīgi iegūtu autortiesību un blakustiesību objektu jebkāda veida iegūšanu, glabāšanu, slēpšanu. Likumdevējs, liekot uzsvāru uz kriminālatbildības iestāšanos tikai tieša materiāla labuma gūšanas gadījumā, radīja iespēju dažādi normā tulkošanai, jo šajā gadījumā svarīga bija jēdziena „materiāla labuma gūšana”

¹⁴ Krimināllikums [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.g. 08.jūlijs, likuma redakcija uz 1999.g. 01.aprīli [skatīts 2007.g. 06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

izpratne, kas varēja ietvert dažādu tulkojumu. Tuvāk šo jautājumu autors aplūkos apakšnodaļā par nelikumīgu darbību ar autortiesību un blakustiesību objektiem objektīvajām un subjektīvajām pazīmēm.

Mēnesi pēc Autortiesību likuma spēkā stāšanās 2000.gada 15.jūnijā stājās spēkā jauna KL 149.panta redakcija, kurā jau bija iekļautas trīs daļas un pati panta redakcija bija ievērojami izmainīta. Panta teksts bija šāds:

„1) Par autortiesību vai blakustiesību objektu nelikumīgu realizāciju, kā arī citādu materiāla labuma gūšanu, izmantojot šos objektus, kuri publicēti, izziņoti, izpildīti publiski vai kā citādi izmantoti, pārkāpjot autortiesības vai blakustiesības, -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai ja tās izdarītas lielā apmērā, -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz simt piecdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu.

3) Par šā panta pirmajā daļā norādīto objektu iegūšanu realizācijai, uzglabāšanu vai slēpšanu -

soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.”

Pēc autora domām ļoti svarīgi bija tas, ka tika mainīta panta pirmās daļas dispozīcija, nosakot, ka aizliegta ir gan autortiesību vai blakustiesību objektu nelikumīga realizācija, gan arī citādu materiālu labumu gūšana no šādas izmantošanas. Šāda grozījuma iekļaušana pantā norādīja uz likumdevēja vēlmi izskaust ne tikai tieša materiāla labuma gūšanas iespējamību, bet vispār jebkāda materiāla labuma gūšanu, izmantojot autortiesību un blakustiesību objektus, kas iegūti nelikumīgi. Šāda panta redakcija vairāk atbilda starptautisko autortiesību un blakustiesību dokumentu prasībām.

Otra svarīga izmaiņa ir attiecināma uz panta otro daļu, kas paredzēja noziedzīga nodarījuma pazīmes, kādas līdz šim šajā pantā nebija iekļautas un uzskatāmas par kvalificējošām-atbildību pastiprinošām, šajā gadījumā tās ir:

1. atkārtotība,
2. personu grupa, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu pēc iepriekšējas vienošanās,

3. nodarījuma lielais apmērs.

Šādu atbildību pastiprinošu pazīmju iekļaušana pantā ir radījusi arī citas kvalificēta noziedzīga nodarījuma sekas, pastiprinot atbildību un nosakot, ka šajā panta daļā minētais noziedzīgais nodarījums definējams jau kā mazāk smags noziegums, nevis kā kriminālpārkāpums, paredzot arī attiecīgu sankciju. Līdz ar to var teikt, ka līdz ar šā panta grozīšanu kopumā tika precizēti nosacījumi, pie kādiem iestājas kriminālatbildība par nelikumīgu autortiesību un blakustiesību izmantošanu, samazinot plašas un subjektīvas tulkošanas iespējas, kā arī tika pastiprināta atbildība par šo noziedzīgo nodarījumu.

Tomēr arī šī likuma normas redakcija bija spēkā tikai nedaudz vairāk kā 2 gadus, jo 2002.gadā jau trešo reizi tika grozīts šis KL pants un tā jaunā redakcija stājās spēkā 2002.gada 20.novembrī. Šī normas redakcija ir spēkā arī šobrīd un tā ir šāda:

„1) Par autortiesību vai blakustiesību objektu iegūšanu realizācijai, uzglabāšanu vai slēpšanu atkārtoti gada laikā, ja tie publicēti, reproducēti vai kā citādi izmantoti, pārkāpjot autortiesības vai blakustiesības, -

soda ar arestu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

2) Par šā panta pirmajā daļā minēto objektu nelikumīgu realizāciju, kā arī par citādu materiāla labuma gūšanu, izmantojot šos objektus, -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

3) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai ja tās izdarītas lielā apmērā, -

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar arestu, vai ar naudas sodu līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.”

Arī šie grozījumi pēc autora domām ir nozīmīgi, jo zināmā mērā vairs neparedzēja tik bargu sodu par noziedzīgām darbībām autortiesību un blakustiesību izmantošanā. Tā panta pirmajā daļā izdarītās izmaiņas kriminālatbildību par nelikumīgi iegūtu autortiesību un blakustiesību objektu iegūšanu realizācijai, uzglabāšanu vai slēpšanu paredzēja tikai tad, ja tā tika izdarīta atkārtoti gada laikā. Tas nozīmē, ka par tādām pašām darbībām personai vispirms ir jābūt gada laikā, piemēram, sastādītam administratīvā pārkāpuma protokolam, respektīvi, „iepriekšējā

reizē, pārkāpējam zinot, tas likumā noteiktajā kārtībā fiksēts¹⁵”. Šajā gadījumā ar „likumā noteikto kārtību” jāsaprot administratīvā protokola sastādīšana saskaņā ar LAPK 155.⁸ pantu, kas paredz administratīvo atbildību par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem. Gan šā panta nosaukums, gan teksts ir faktiski identiski atbilstošajam KL panta nosaukumam un tekstam. Tikai sankcija, protams, ir cita. Par šādu pārkāpumu, ja tas izdarīts pirmo reizi gada laikā, paredzēts naudas sods no simt līdz divsimt piecdesmit latiem, konfiscējot šos objektus un to nesējus.¹⁶ Līdz ar to, personai vispirms tiek paredzēts vieglāks sods un tikai tad, ja tā nav izdarījusi vajadzīgos secinājumus un turpina nelikumīgās darbības, tā tiek pakļauta kriminālsodam.

Tajā pašā laikā KL 149.panta otrajā un trešajā daļā veiktie grozījumi daļēji pastiprināja atbildību par „panta pirmajā daļā minēto objektu nelikumīgu realizāciju, kā arī par citādu materiāla labuma gūšanu, izmantojot šos objektus”, - no vienas puses tika palielināts piemērojamā naudas soda apmērs no simt piecdesmit minimālajām mēnešalgām uz divsimt, bet savukārt mantas konfiskācija vairs nebija jāpiemēro obligāti.

Lai autortiesību un blakustiesību aizsardzība no nelikumīgas izmantošanas tiktu realizēta praksē, nepieciešamas institūcijas, kuras realizēs šo aizsardzību un veiks kontroli. Šādas funkcijas ir gan valsts institūcijām, gan nevalstiskajām un starptautiskajām organizācijām. Tomēr autortiesību un blakustiesību krimināltiesiskās aizsardzības funkcijas Latvijā ir tikai valstiskajām institūcijām. Par autortiesību un blakustiesību praktisko aizsardzību iekšzemē ir atbildīgas tiesībaizsardzības iestādes: policija (galvenokārt Ekonomikas policija), prokuratūras un tiesu iestādes, muiža. Lielu atbalstu šīm iestādēm viņu darbā noteikti sniedz nevalstiskās organizācijas:

1. AKKA/LAA (Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/ Latvijas Autortiesību aģentūra), kas ir autoru dibināta biedrība un izveidota 2004.gada 2. septembrī, bezpeļņas organizāciju AKKA/LAA pievienojot sabiedriskajai organizācijai LAA (Latvijas autoru apvienība), lai kolektīvi pārvaldītu autortiesību īpašnieku mantiskās tiesības. AKKA/LAA pārstāv vairāk nekā 3000 Latvijas autoru, kā arī 94 ārvalstu autortiesību organizāciju biedrus. AKKA/LAA ir Starptautiskās Autoru un komponistu

¹⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski - praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: Firma „AFS”, 2007. 309.lpp.

¹⁶ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss [tiešsaiste]. LR likums. 1984.g. 07.decembris, likuma redakcija uz 2007.g. 05.oktobri [skatīts 2007.g. 24.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

sabiedrību konfederācijas CISAC (International Confederation of Societies of Authors and Composers) biedre. Tā administrē nacionālo un internacionālo autoru mantiskās tiesības Latvijā. AKKA/LAA ir Starptautiskās autoru un komponistu sabiedrību konfederācijas (CISAC) biedre. AKKA/LAA pārstāv savus autorus šādos darbu izmantojuma veidos: publicēšanas un reproducēšanas tiesības (grāmatas, avīzes, žurnāli u.tml.); publiskā izpildījuma tiesības (televīzija, kino u.tml.); tālākpārdošanas tiesības – droit de suite.

2. LaMPA (Latvijas Mūzikas Producentu apvienība) nodrošina uzņēmumus un organizācijas ar metodoloģisku un praktisku palīdzību, kā arī cīnās pret fonogrammu pirātismu (izdara kontrafaktīvo skaņu ierakstu ekspertīzes.)
3. LaIPA (Latvijas Izpildītāju un fonogrammu producentu apvienība) ir mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, kas administrē izpildītāju un producentu tiesības Latvijā.
4. BSA (Business Software Alliance) Latvijas komiteja. No 2001.gada 17.janvāra Latvijā darbojas sabiedriska organizācija, kuras galvenais uzdevums ir datorprogrammu autortiesību aizsardzība un cīņa pret datorprogrammu nelegālu lietošanu Latvijā. Organizācija, aizstāvot savu biedru intereses, nodarbojas ar dažāda veida kampaņu un izglītojošu pasākumu organizēšanu un vadīšanu, sabiedrības informēšanu par datorprogrammu nelegālas izmantošanas nodarīto ļaunumu, kā arī ar datorprogrammu nelegālas lietošanas gadījumu atklāšanu un apkarošanu.
5. Autortiesību Apvienība Baltijā. Šī sabiedriskā organizācija darbojas Latvijā no 2003.gada 10.oktobra. Organizācijas galvenie mērķi ir autortiesību aizsardzība un cīņa pret autortiesību nelegālu lietošanu Latvijā. Organizācija nodarbojas ar multimediju produkcijas, Soft – produkcijas, kino un video produkcijas ražotāju un produkcijas autortiesību īpašnieku tiesisko aizstāvēšanu, produkcijas virzīšanu, popularizēšanu un pārstāvēšanu Latvijas tirgū, kā arī cīņu pret pirātismu Latvijā.¹⁷

Tā piemēram LaMPA uzsākusi cīņu ar nelegālajām failu apmaiņas programmām, ar kuru palīdzību internetā notiek ļoti plaša nelegālo skaņu ierakstu (un arī citu failu) apmaiņa, pārkāpjot autortiesības un blakustiesības.

¹⁷ Valsts institūcijas, nevalstiskās un starptautiskās organizācijas [tiešaiste]. Latvijas Republikas Kultūras ministrija. <http://www.km.gov.lv/UI/main.asp?id=10725> (skatīts 2007.g. 15.oktobrī)

Lai ierobežotu autortiesību un blakustiesību aizsargātu objektu nelikumīgu izplatīšanu internetā, LaMPA vēršas pie elektronisko sakaru nodrošinātājiem, lai tie labprātīgi slēgtu pieeju failu apmaiņas programmām, jo, saskaņā ar Autortiesību likuma 69. panta 7. punktu, LaMPA savu biedru vārdā ir tiesīga prasīt, lai starpnieki, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti nolūkā pārkāpt autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības, vai kuri padara iespējamu šādu pārkāpumu, veic attiecīgus pasākumus, lai pārtrauktu izmantotāju iespējas izdarīt šādus pārkāpumus. Pēc šādas vēstules saņemšanas slēgts failu apmaiņas programmas DC++ Uninet Habs serveris. Tomēr, ja starpnieks neveic attiecīgus pasākumus, LaMPA ir tiesības vērsties pret starpnieku.

LaMPA kopā ir izsūtījusi ap 20 vēstulēm interneta pakalpojumu sniedzējiem Latvijā, uz kuru tīkliem izvietoti DC++ habi, ar aicinājumu slēgt pieeju šiem habiem. Vēstules kopija ir aizsūtīta arī uz Ekonomikas policiju, līdz ar to par uzņēmumiem, kuri ignorēs vēstuli no LaMPA, tiks iesniegta sūdzība policijā, kura tad tālāk izvērtēs situāciju. LaMPA plānos ir laika gaitā apkarot pilnīgi visus habus, tādējādi ierobežojot pirātisko mūzikas apriti. Tuvākajā laikā LaMPA plāno cīnīties arī ar Torrent serveriem. LaMPA atgādina, ka Latvijas likumi paredz sodāmību par autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem, arī internetā. Pēdējā laikā Latvijas tiesībsardzības iestādes un nevalstiskās organizācijas šim jautājumam pievērsušas pastiprinātu uzmanību.¹⁸

Saistībā ar LaMPA aktivitātēm autors vēlas norādīt uz kādu problēmu, kas, iespējams, varētu rasties tiesību piemērotājiem 2007.gadā Autortiesību likumā veikto grozījumu dēļ, uz kurām norāda arī citi.¹⁹ Pēc grozījumu spēkā stāšanās Autortiesību likuma 69.panta pirmās daļas 1.punkts paredz, ka „autortiesību un blakustiesību subjekti, mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas un citi autortiesību un blakustiesību subjektu pārstāvji ir tiesīgi: ... prasīt, lai starpnieki, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti nolūkā pārkāpt autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības, vai kuri padara iespējamu šādu pārkāpumu, veic attiecīgus pasākumus, lai pārtrauktu izmantotāju iespējas izdarīt šādus pārkāpumus. Ja starpnieks neveic attiecīgus pasākumus, autortiesību vai blakustiesību subjektam vai tā pārstāvim ir tiesības vērsties pret starpnieku.”

¹⁸ Bīders R. Uzsākta cīņa ar DC++. Dienas Bizness, 2007.g. 28.maijā [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=b7879326-d682-43a7-9f34-b4e6741db42b#>

¹⁹ Kaupe K. Autortiesību likums pret P2P, 2007.g. 24.marts [tiešsaiste]. Pieejams: <http://kristaps.blogiem.lv/2007/03/24/7097.html>

Šajā gadījumā problēmas varētu rasties, tulkojot jēdzienu – starpnieks. Šis vārds ietver sevī ļoti plašas tulkošanas un skaidrošana iespējas un tieši tas var sagādāt problēmas, jo nelegāli iegūtu failu nosūtīšana vienmēr notiek ar starpnieka palīdzību, ja tie tiek pārsūti caur internetu. Pie noteiktiem apstākļiem par starpnieku varētu uzskatīt ne tikai interneta provaideru, kas nodrošina interneta izmantošanu, bet pat elektrības piegādātāju, jo bez elektroenerģijas šāda nosūtīšana nebūtu iespējama. Pēc autora domām, šāda izplūduša un nekonkrēta jēdziena lietošana likumā nav pareiza un to būtu nepieciešams precizēt, uzskaitot, kas ir šie starpnieki Autortiesību likuma izpratnē.

Atgriežoties pie ieguldījuma, ko var sniegt dažādas nevalstiskās institūcijas autortiesību un blakustiesību aizsardzībā, autors vēlas pieminēt arī pozitīvu praksi, kuru var veidot ne tikai aizliedzot, bet arī atļaujot. Šādu cīņu, ko veic LaMPA ar starpniekiem, var veikt arī citādi, tā teikt-no otras puses, atļaujot failu apmaiņu internetā, tikai šajā gadījumā tiek nodrošināta autortiesību un blakustiesību ievērošana. Tā 2007.gada jūnijā oficiāli tika atklāts Tildes veidots audiovizuāla satura veikals BOMS.lv. Tajā ir iespējams legāli iegādāties un 192 kb/s kvalitātē lejupielādēt Latvijā radio mūziku. Saturs, kas pieejams .wma formātā, tiek aizsargāts ar DRM (Digital Rights Management - digitālā atslēga, kas neļauj failu pārkopēt). Savukārt saturs, kas pieejams .mp3 formātā, ir publicēts ar mazāku aizsardzības pakāpi.

Jau vistuvākajā laikā, līdzās dziesmām un albumiem, apmeklētājiem tiks piedāvāts iegādāties arī mākslas un dokumentālās filmas, televīzijas raidījumus, dažādu nozaru semināru un lekciju videoierakstus, kā arī citus interesantus videomateriālus. Visa satura izvietojumu veikalā ir apstiprinājuši tā autortiesību īpašnieki. "Temps, ar kādu mūsu dzīvē ienāk jaunās tehnoloģijas, daudziem mūzikas un video patērētājiem liek ar skepsi raudzīties uz klasisko CD un DVD disku iegādi veikalos. Diemžēl līdz šim Latvijā iespējas šos produktus nopirkt elektroniskā formātā ir bijušas ļoti ierobežotas, tādēļ patērētāji bieži vien izvēlējās tos iegūt ērtā, taču nelegālā ceļā. Taču nesen grozītais Autortiesību likums, kas daudz stingrāk ierobežo nelegālo failu apriti un ļauj sodīt tās dalībniekus, kā arī pasaules pieredze raisa cerību, ka cilvēki arvien vairāk izvēlēsies sevi interesējošo mūziku un video iegūt ne tikai ērtā, bet arī drošā veidā".²⁰

Autortiesību un blakustiesību pārkāpšanas pierādīšana kopumā ir sarežģīts process. Lai būtu iespējams konstatēt un arī pierādīt nelikumīgu darbību veikšanu ar autortiesību un

²⁰ Oliņš V. Tilde tirgos legālu mūziku internetā. Dienas Bizness, 2007.g. 05.jūnijā [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=3eb21420-7db2-45d7-9bbd-f7b864523686>

blakustiesību objektiem, procesa virzītājam ir nepieciešamas ļoti plašas zināšanas daudzās jomās, jāveic ilgstošas ekspertīzes, kā arī precīzi jāizpilda normatīvo aktu prasības šādu pārkāpumu fiksēšanā, pretējā gadījumā pieļautās kļūdas var būt par iemeslu tam, ka nepārprotams autortiesību un blakustiesību pārkāpums paliek nesodīts, jo dažādu procesuālu pārkāpumu vai pat neuzmanības kļūdu dēļ iegūtie pierādījumi var tikt atzīti par nepieļaujamiem.

Procesuālās darbības šāda noziedzīga nodarījuma izmeklēšanā tika zināmā mērā vienkāršotas ar Kriminālprocesa likuma (turpmāk - KPL)²¹ spēkā stāšanos, jo tā 125.panta „Fakta legālā prezumpcija” otrajā daļā tika noteikts, ka „ir uzskatāms par pierādītu, ka persona ir pārkāpusi tiesiskā īpašnieka autortiesības, blakustiesības vai tiesības uz preču zīmi, ja vien tā nespēj ticami izskaidrot vai pamatot šo tiesību iegūšanu vai izcelsmi”. Praksē tas nozīmē pierādīšanas nastas pārņemšanu no procesa virzītāja uz personu, pie kuras konstatēti autortiesību un blakustiesību objekti. Vienkāršotā veidā var teikt, ka šajā gadījumā nevainīguma prezumpcija „nedarbojas”, jo persona jau sākotnēji tiek uzskatīta par vainīgu un šīs personas ziņā ir pierādīt pretējo.

Tomēr šīs prezumpcijas nav nepastrīdamas, jo no KPL 125.panta teksta ir redzams, ka personai, kura sākotnēji tiek uzskatīta par tiesiskā īpašnieka autortiesību vai blakustiesību pārkāpēju, ir iespējas atspēkot šo apgalvojumu pamatojot:

1. šo tiesību likumīgu iegūšanu,
2. šo tiesību likumīgu izcelsmi.

Šī procesuālā norma saskan ar Bernes konvencijas (kas ir visvecākais starptautiskais līgums, kas noslēgts starp dažādām valstīm, lai vienotos par autortiesību aizsardzību) 15.pantu, kurā arī noteikts, ka par darba autoru tiek uzskatīta persona, kuras „vārds ir norādīts uz darba parastajā veidā” un autorības atzīšanas apstrīdēšana ir šī apstrīdētāja ziņā.

Šīs darba daļas noslēgumā autors vēlas citēt daļu no I.Saveļjevas raksta, kas bija veltīts tieši autortiesību krimināltiesiskajai aizsardzībai:

„Autortiesību krimināltiesiskās aizsardzības aktualitāti nosaka tas, ka šo tiesību neievērošana ir ne tikai morāla vai krimināla problēma, bet arī negatīvi iespaido valsts ekonomiku”. Šajā ziņā I.Saveļjevas viedoklis sakrīt ar Autortiesību aizsardzības organizācijas Business Software Alliance priekšsēdētāja V.Birkava pausto uzskatu, ka „nelikumīgas rīcības

²¹ Kriminālprocesa likums [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.g. 11.maijs, likuma redakcija uz 2007.g. 21.jūniju [skatīts 2007.g.09.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

atļaušanas mehānisms (..) Latvijā balstās uz infantilu pārliecību, ka par noziedzīgu nodarījumu nav uzskatāma un tātad nav sodāma rīcība, kurai ir vai tiek uzskatīts, ka tai ir masveida raksturs”. Jāpiebilst, ka likuma racionālās, visas sabiedrības interesēm atbilstošās prasības netiek respektētas, ja vien pastāv mazs risks tapt sodītam. Un kā liecina I.Saveljevas pētītā tiesu prakse Latvijā, “šāds risks patiesi ir neliels, jo policija vēl aizvien ir gausa krimināllietu, kas saistītas ar autortiesību pārkāpšanu, ierosinātāja un aprobežojas ar administratīvajiem sodiem un kontrafakto eksemplāru izņemšanu no tirdzniecības.”²²

Lai arī šī atziņa tapusi 2005.gadā un kopš tā laika autortiesību un blakustiesību prettiesiskas izmantošanas apkarošana ir aktivizējusies, sasniegtos rezultātus tomēr vēl joprojām nevar uzskatīt par pietiekami nozīmīgiem, lai šo cīņu atzītu par pietiekami efektīvu, bet to efektīvāku var padarīt valstu pievienošanās dažādajiem starptautiskajiem dokumentiem, kas nosaka intelektuālā īpašuma, kura sastāvdaļas ir arī autortiesības un blakustiesības, aizsardzību.

Lai radītu priekšstatu par to, kā autortiesības un blakustiesības tiek aizsargātas starptautiskā līmenī, autors nākamajā apakšnodaļā vēlas atspoguļot autortiesību un blakustiesību aizsardzību, kas noteikta Latvijai saistošajos starptautiskajos līgumos.

2.1. Autortiesību un blakustiesību aizsardzība starptautiskajos līgumos

Par galveno publisko tiesību starptautisko dokumentu, kurā noteikta autortiesību aizsardzība, var uzskatīt 1948.gada Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, kurā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz morālo un materiālo interešu aizsardzību, kas izriet no zinātniskajiem, literārajiem vai mākslas darbiem, kuru autors viņš ir.²³ Arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartā ir noteikts, ka intelektuālais īpašums tiek aizsargāts.²⁴ Kopš 1998.gada 15.oktobra autora tiesību aizsardzība tiek garantēta arī LR Satversmes VIII nodaļas „Cilvēka pamattiesības” 113.pantā, kas

²² Saveljeva I. Autortiesības un kriminālatbildība Latvijas un ārvalstu likumos. Jurista Vārds. 2005.g. 20.decembris. Nr.203

²³ Universal Declaration of Human Rights [online]. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948. [cited October 15, 2007]. Available: <http://www.un.org/Overview/rights.html>

²⁴ The Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal C 364, 18/12/2000 P. 0001 - 0022 [online]. [cited October 24, 2007]. Available: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33501.htm>

nosaka, ka „Valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības.”²⁵”

Latvijā autortiesības tiek realizētas un administrētas saskaņā ar Autortiesību likumu, kā arī saskaņā ar vairākiem starptautisko privāto tiesību dokumentiem. Starptautiskās vienošanās tika noslēgtas, lai nodrošinātu nacionālo autoru aizsardzību ārvalstīs un lai sasniegtu zināmu atšķirīgo nacionālo likumu harmonizācijas pakāpi. Visvecākais no šiem starptautiskajiem līgumiem, kuram pirmajam Latvija pievienojās pirmo reizi vēl pirmās Latvijas valsts neatkarības posmā, ir „Bernes konvencija par literāru un mākslas darbu aizsardzību”, kas tika pieņemta 1886.gadā un ir vairākkārtīgi papildināta, līdz to parakstījušas apmēram 200 valstis. Latvijas Republika tās 1971.gada redakcijai atkal pievienojās 1995.gadā. 1996.gada decembrī šo konvenciju papildināja ar jaunu pantu, tādējādi ņemot vērā jauno tehnoloģiju ietekmi uz autortiesību īstenošanu. Papildinājumi tika veikti, pateicoties Vispasaules Intelektuālā īpašuma organizācijai.

Ir arī cita – Vispārējā autortiesību konvencija, kas tika pieņemta 1952.gadā. Tās principi ir līdzīgi Bernes konvencijas principiem, taču autora aizsardzības minimālais līmenis ir zemāks (nav paredzētas personiskās jeb morālās tiesības, tiek pieprasītas formalitātes autortiesību iegūšanai).

Jauno tehnoloģiju attīstība radīja nepieciešamību pēc jauniem, globāliem risinājumiem autoru tiesību jomā. Interneta straujā attīstība un tīmekļa izplatība pa visu pasauli radīja situāciju, kad autortiesību un arī blakustiesību objekti tika pilnīgi brīvi un nesodīti nelegāli izplatīti un iegūti, izmantojot interneta tehnoloģijas. Lai šo situāciju mainītu un maksimāli ierobežotu nelikumīgu autortiesību un blakustiesību objektu izplatīšanu, prettiesiski tos reproducējot, iegūstot ar globālā tīmekļa palīdzību utt., tiek slēgtas arvien jaunas starptautiskas vienošanās.

Tā 1997.gadā Latvija kļuva par 1971.gada Ženēvas konvencijas „Par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu” dalībvalsti. Šī konvencija jau prasīja no dalībvalstīm, lai tās nacionālie likumi paredzētu vismaz vienu no trim piedāvātajiem paņēmieniem, kā realizēt konvenciju savas valsts teritorijā. Viens no šiem

²⁵ Latvijas Republikas Satversme [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 01.jūlijs, likuma redakcija uz 2007. 31.maiju [skatīts 2007.02.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

piedāvātajiem risinājumiem ir paredzēt nacionālajā normatīvajā aktā „aizsardzību, pielietojot soda sankcijas (kriminālatbildību)”²⁶”

Pēc diviem gadiem – 1999.gadā, Latvija pievienojās 1961.gada Romas Starptautiskajai konvencijai par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību. Šī konvencija neprasija no dalībvalstīm realizēt krimināltiesisko aizsardzību šīm tiesībām, tā tikai noteica, ka „jebkura dalībvalsts savā likumdošanā var paredzēt tādus pašus ierobežojumus izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju aizsardzības jomā, kādi ir noteikti attiecībā uz literāro un mākslas darbu autortiesību aizsardzību”²⁷”.

21.gadsimta sākumā Latvija pievienojās Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumam par autortiesībām.²⁸ Šāda līguma nepieciešamību noteica jaunāko zinātnes un tehnikas sasniegumu arvien plašāka izmantošana cilvēku dzīvē, šo tehnoloģiju izmantošanas radīto seku sakārtošana, milzīgā ietekme literatūras un mākslas darbu radīšanā, kāda mūsdienās ir informātikas, un citām tehnoloģijām. Radušies pilnīgi jauni cilvēka radošā darba produkti, kurus īsti nevarēja pieskaitīt ne pie vieniem no līdz tam pazīstamajiem autortiesību objektiem, t.i., datorprogrammas un arī citi informātikas tehnoloģiju produkti. Šajā konvencijā tika arī noteikts, ka autortiesību aizsardzībai tiek pakļautas izpausmes, nevis idejas, procesi, darbības metodes vai matemātiskās koncepcijas kā tādas.

Tajā pašā 2002.gadā Latvija kļuva par vēl viena WIPO līguma, kas šoreiz jau noteica blakustiesību aizsardzību, dalībvalsti. Tas ir līgums par izpildījumu un fonogrammām.²⁹ Arī šajā līgumā netika minētas konkrētas sankcijas prettiesisko darbību veicējiem.

²⁶ Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms of October 29, 1971 [online]. [cited October 24, 2007]. Available: Latvijas Vēstnesis, http://www.lv.lv/index.php?menu_body=DOC&id=42845

²⁷ Romas Starptautiskā konvencija par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību [tiešsaiste]. Starptautiskā konvencija, 1961.g. 26.oktobris [skatīts 2007.g. 25.oktobrī]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/ImageBinary.asp?imageid=261>

²⁸ Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.g. 17.februāris [skatīts 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

²⁹ World Intellectual Property Organization Geneva WIPO Performances And Phonograms Treaty Adopted by the Diplomatic Conference on December 20, 1996. Starptautiskā konvencija. Latvijas Vēstnesis, 2000.g. 17.februāris [skatīts 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>

Vienīgais starptautiskais līgums, kurš šobrīd nosaka minimālās prasības kriminālatbildībai par autortiesību (blakustiesību) pīrātismu, ir 1999.gada Marakešas līguma par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu pielikums 1C „Līgums par intelektuālā īpašuma tiesību aspektiem saistībā ar tirdzniecību (TRIPS līgums)” (turpmāk - TRIPS līgums).

Šī līguma 69.pantā noteikts, ka dalībvalstīm ir jāsadarbojas, lai nepieļautu autortiesību pārkāpumus, un jāsniedz vienai otrai informāciju par tirdzniecību ar neatļautām precēm, kā arī jāveicina muitas iestāžu sadarbība, lai izskaustu šādu viltotu preču tirdzniecību.

TRIPS līguma prasība ir arī nodrošināt efektīvu autortiesību aizsardzību, kā arī paredzēt tādus sodus par šo tiesību neievērošanu, kas turpmāk atturētu personas no šādu pārkāpumu izdarīšanas. TRIPS līguma 61.pantā ietverta konkrēta prasība dalībvalstīm nodrošināt kriminālprocesa un naudas sodu piemērošanu vismaz apzinātos autortiesību pīrātisma gadījumos, ja tas noticis komerciālos mērogos. Saskaņā ar līguma prasībām, iespējamajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem jāietver cietumsodus un/vai naudas sodus, kas būtu pietiekoši, lai atturētu no līdzīgas rīcības. Tāpat arī ir vēlama neatļauto preču un jebkuru materiālu un detaļu, kuru izmantošana bijusi neatļautā izstrādājuma pamatā, konfiskācija un iznīcināšana.³⁰

Šobrīd pasaulē un Eiropā vērojama tendence uz autortiesību pārkāpumu kriminalizāciju, cenšoties harmonizēt autortiesību un blakustiesību (kā arī citu intelektuālā īpašuma objektu) aizsardzības tiesiskos mehānismus dažādās valstīs, kā arī paredzot bargākus sodus par prettiesiskām darbībām ar intelektuālo īpašumu (tajā skaitā arī ar autortiesībām un blakustiesībām).

Tā Eiropas Savienības Parlaments 2007.gada aprīlī balsoja par jaunas Eiropas Savienības direktīvas pieņemšanu, kas paredzēja noteikt kriminālsankcijas, lai nodrošinātu intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu. Šīs direktīvas ieviešana būtiski mainītu kriminālsodu politiku arī par autortiesību un blakustiesību, kā intelektuālā īpašuma tiesību sastāvdaļu, pārkāpšanu. Tās sākotnējā variantā kriminālatbildība paredzēta arī par autortiesību pārkāpumu veicināšanu, atbalstīšanu un kūdīšanu, ja tai ir komerciāls apjoms.

2007.gada 25.aprīlī Eiropas Parlaments pieņēma šo direktīvu pirmajā lasījumā. Savu nostāju Eiropas Parlaments pamatoja ar to, ka „viltošana un pīrātisms ir kļuvuši par pasaules

³⁰ Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights [online]. The TRIPS Agreement is Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994. [cited October 24, 2007]. Available: http://www.wto.int/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm

mēroga parādību ar nozīmīgām sekām ekonomikā un sociālajā jomā un no patērētāju aizsardzības viedokļa, jo īpaši attiecībā uz sabiedrības veselību un drošību³¹”. Lai šo situāciju mainītu, tika lemts veikt pasākumus viltošanas un pirātisma apkarošanai, taču šo pasākumu nodrošināšanu traucē krimināltiesību normu atšķirības starp dažādām dalībvalstīm, kas liedz efektīvi cīnīties pret intelektuālā īpašuma pārkāpumiem, jo īpaši pret smagākajiem no tiem.

Šāda situācija rada tiešus draudus ekonomiskajai attīstībai, jo ekonomiskās aprindas zaudē uzticību iekšējam tirgum un tāpēc veic mazākus ieguldījumus jauninājumos un jaunradē, tādēļ ir nepieciešams dalībvalstīm saskaņot dažas krimināltiesību normas, lai efektīvi cīnītos ar viltošanu un pirātismu iekšējā tirgū. Tādēļ ar direktīvu paredzēts veikt vajadzīgos krimināltiesiskos pasākumus, lai nodrošinātu pilnīgu tiesību normu efektivitāti intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības jomā, izņemot patentus. Ar direktīvu bija paredzēts atvieglot kriminālizmeklēšanas noteikumus, kas attiecināmi tieši uz intelektuālā īpašuma prettiesiskas izmantošanas gadījumu izmeklēšanu, veidojot speciālas kopējas pārnacionālas izmeklēšanas grupas, kurās obligāti būtu jāpiedalās arī intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekiem.

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta viedokli, šī direktīva atbilst pamattiesībām, un tajā ir ievēroti principi, kas jo īpaši noteikti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un tās mērķis ir jo īpaši nodrošināt pilnīgu intelektuālā īpašuma aizsardzību saskaņā ar minētās hartas 17.panta 2.punktu.³²

Kaut arī šī direktīva ievieš radikālas izmaiņas likumdevēja attieksmē pret intelektuālo īpašumu (tajā skaitā autortiesībām un blakustiesībām), daudzi direktīvā lietotie termini – ieskaitot „komerciāls apjoms” un „kūdīšana” – ir palikuši neskaidri. Uzņēmumiem un personām, kas šīs

³¹ Eiropas Parlamenta 2007. gada 25. aprīļa normatīvā rezolūcija par grozīto priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai par krimināltiesiskiem pasākumiem, lai nodrošinātu intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu (COM(2006)0168 – C6-0233/2005 – 2005/0127(COD)), 2007.g. 25.aprīlis [tiešsaiste]. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0145+0+DOC+XML+V0//LV&language=LV#def_2_6

³² Eiropas Parlamenta 2007. gada 25. aprīļa normatīvā rezolūcija par grozīto priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai par krimināltiesiskiem pasākumiem, lai nodrošinātu intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu (COM(2006)0168 – C6-0233/2005 – 2005/0127(COD)), 2007.g. 25.aprīlis [tiešsaiste]. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0145+0+DOC+XML+V0//LV&language=LV#def_2_6

izplūdušās robežas pārkāps, draud mantas konfiskācija, kriminālatbildība (brīvības atņemšana līdz 4 gadiem) un milzīgi naudas sodi (vismaz 300 tūkstoši eiro).

Uz šo terminu un arī citām nepilnībām direktīvas tekstā norādīja arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (turpmāk tekstā – EESK) savā 2007.gada 12.jūlija atzinumā, kurā minēts, ka tā kopumā atbalsta ierosinātos priekšlikumus un aicina Eiropas Komisiju izskatīt šajā atzinumā izklāstītās piezīmes, kurās tiek ierosināts vērst apkaršanas pasākumus, kā arī sadarbību krimināllietās un muitas jautājumos, galvenokārt, uz masveida viltošanas uzņēmumiem un noziedzīgu organizāciju veikto viltošanu, vai kad pārkāpums rada risku personu veselībai vai drošībai. Tajā pašā laikā EESK vēlētos, lai direktīvā tiktu iekļautas visas intelektuālā īpašuma tiesības, tai skaitā arī patenti, kas Eiropas rūpniecībai ir visnozīmīgākie. EESK konstatē, ka arvien plašāk tiek lietots neskaidrais jēdziens "intelektuālais īpašums", kurā tiek apvienoti skaidri nošķirti juridiski jēdzieni un dažādi aizsardzības un lietošanas veidi. Attiecīgajām nemateriālajām tiesībām ir atšķirīgs raksturs, termiņš un darbības joma, katrai no tām ir atšķirīgs tiesiskais regulējums, spēkā esamības teritoriāli ierobežojumi, reģistrācijas vai aizsardzības iestādes; turklāt šo tiesību pārkāpumu interpretācija katrā valstī ir atšķirīga, un dažos gadījumos tā strauji mainās. EESK atzīmē, ka ierosinātajā direktīvā daži juridiski jēdzieni, piemēram, "komerciāls" un "komerciāla rakstura", ir neskaidri, un tas ir pretrunā krimināltiesību pamatprincipiem, kuros noteikts, ka nozieguma definīcijai jābūt objektīvai, skaidrai un precīzai. EESK ir iebildumi arī pret veidu, kādā ir definēti noziegumi, uz kuriem attiecas direktīvas priekšlikuma 2.pants, jo EESK uzskata, ka attiecībā uz kriminālsankcijām (ieslodzījums, finansiālas sankcijas vai naudassods) jānosaka tikai viena vispārēja sistēma un ka konkrētu sodu noteikšanai jāpaliek tikai attiecīgās valsts jurisdikcijā.³³

Tomēr šī direktīva ir tikai izstrādes procesā un autors cer, ka tās galējā variantā maksimāli būs novērstas visas neskaidrības un arī citi trūkumi, kas varētu būtiski ietekmēt tās piemērošanu dalībvalstīs.

³³ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par kriminālsankcijām nolūkā nodrošināt intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu" COM(2005) 276 galīgā redakcija – 2005/0127 (COD), Briselē, 2007. gada 12. jūlijā [tiešsaiste]. Pieejams: <http://eescopinions.eesc.europa.eu/eescopiniondocument.aspx?language=lv&docnr=981&year=2007>

Šī jaunā direktīva, protams, nebūt nav vienīgā Eiropas Savienības direktīva, vēl jo vairāk tādēļ, ka tā vēl nav spēkā, atšķirībā no virknes citu, kas ir jau pieņemtas un arī iekļautas Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos, piemēram, Autortiesību likumā:

1. Padomes 1991.gada 14.maija direktīva 91/250/EEK par datorprogrammu juridisku aizsardzību;
2. Padomes 1992.gada 19.novembra direktīva 92/100/EEK par nomas tiesībām un patapināšanas tiesībām, un atsevišķām blakustiesībām, kas attiecas uz autortiesībām intelektuālā īpašuma jomā;
3. Padomes 1993.gada 27.septembra direktīva 93/83/EEK par noteikumu saskaņošanu attiecībā uz autortiesībām un citām blakustiesībām satelīttelevīzijas un kabeļtelevīzijas jomā;
4. Padomes 1993.gada 29.oktobra direktīva 93/98/EEK par autortiesību aizsardzības termiņu un dažu blakustiesību termiņu saskaņošanu;
5. Eiropas Parlamenta un Padomes 1996.gada 11.marta direktīva 96/9/EEK par datubāzu juridisko aizsardzību;
6. Eiropas Parlamenta un Padomes 2001.gada 22.maija direktīva 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā;
7. Eiropas Parlamenta un Padomes 2001.gada 27.septembra direktīva 2001/84/EK par tālākpārdošanas tiesībām par labu mākslas oriģināldarba autoram;
8. Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 29.aprīļa direktīva 2004/48/EK par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu.³⁴

Bez šīm Latvijai saistošajām direktīvām, protams, ir vēl arī citi starptautiskie dokumenti, kas ir saistoši Latvijai un aizsargā dažādus intelektuālā īpašuma objektus:

1. Parīzes konvencija par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību;
2. Madrides nolīgums par zīmju starptautisko reģistrāciju;
3. Lokarno nolīgums par dizainparaugu starptautiskās klasifikācijas izveidošanu;
4. Patentu kooperācijas līgums, u.c.

Ir vēl daudzi citi starptautiski nolīgumi, kuriem pievienojusies Latvija un līdz ar to, tie ir Latvijai saistoši, taču, ņemot vērā to, ka darba tēma ir akcentēta tieši uz nelikumīgu darbību ar

³⁴ Autortiesības starptautiskajos līgumos [tiešsaiste]. Autornet. Latvijas autori un viņu darbi. Pieejams: <http://www.autornet.lv/tiesibas/ligumi/> [skatīts 2007.gada 24.oktobrī].

autortiesību un blakustiesību objektiem pētīšanu, autors šajā apakšnodaļā pievērsās tiem starptautiskajiem līgumiem, kas visciešāk būs saistāmi ar darba tēmu.

Latvijai saistošie starptautiskie līgumi šobrīd nosaka, kādas darbības ir atzīstamas par krimināli sodāmām, kādi ir sodu veidi un kurš ir atbildīgs par pārkāpuma rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu. Būtībā starptautiskās prasības arvien vairāk tiek tendētas uz kriminālatbildības piemērošanu attiecībā uz tiesību pārkāpējiem, atbildības principu harmonizēšanu starptautiskajā līmenī, kā arī pārkāpumu sastāvu un minimālo sankciju noteikšanas principu reglamentāciju starptautiskajos līgumos.

Nelikumīgu darbību ar autortiesību un blakustiesību objektiem objektīvās un subjektīvās pazīmes

Nemot vērā to lielo nozīmi, kādu tiesas, kvalificējot noziedzīgus nodarījumus autortiesību un blakustiesību jomā, piešķir tieši noziedzīgā nodarījuma sastāva esamībai (Augstākās tiesas Senāta krimināllieta departamenta lēmums lietā Nr. SKK – 213/06, kuru autors aplūkos vēlāk), autors šajā apakšnodaļā vēlas pievērsties tieši nelikumīgu darbību ar autortiesību un blakustiesību objektiem, objektīvajām un subjektīvajām pazīmēm.

Jebkura nodarījuma atzīšanā par noziedzīgu, vissvarīgākais procesa virzītāja uzdevums ir konstatēt, vai šajā nodarījumā vērojams noziedzīga nodarījuma sastāvs, t.i., „KL Vispārīgās un Sevišķās daļas normās noteikto objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas nepieciešams un pietiekams, lai raksturotu noteikta veida noziedzīgu nodarījumu.³⁵”. Ja personas nodarījumā netiek konstatēta kaut viena no noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, šāds nodarījums nevar tikt atzīts par noziedzīgu un personu nevar saukt pie kriminālatbildības, kaut gan tas pats par sevi nenozīmē, ka pats nodarījums kļūst par tiesisku. Tas nozīmē, ka konkrētai personai par šo nodarījumu nevar piemērot kriminālatbildību. Noziedzīga nodarījuma sastāva analīzi parasti veic pēc noteiktas shēmas, vispirms tiek analizētas objektīvās pazīmes, pēc tam subjektīvās pazīmes.

Objektīvo pazīmju kopumā ietilpst:

1. Noziedzīga nodarījuma objekts, t.i., ar noziedzīgo nodarījumu apdraudētās intereses,

³⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski - praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma „AFS”, 2007. 10.lpp.

2. Noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse, t.i., noziedzīga nodarījuma ārējās izpausmes, kā arī nodarītais kaitējumu.

Subjektīvo pazīmju kopumā ietilpst:

1. Noziedzīga nodarījuma subjekts, t.i., fiziska persona, kas atbilst vispārējā vai KL sevišķās daļas attiecīgajā pantā noteiktajām subjekta pazīmēm,
2. Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse, t.i., pazīmes, kas raksturo personas psihisko attieksmi pret viņas izdarītā nodarījuma objektīvajiem apstākļiem.

Saskaņā ar KL 11.pantu noziedzīga nodarījuma subjekts ir persona, kurai piemīt šādas pazīmes:

1. fiziska persona;
2. kriminālatbildības vecums (14 gadi);
3. pieskaitāmība.³⁶

Tā kā KL 149.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektam netiek paredzētas nekādas citas, tikai konkrētai personai raksturīgas pazīmes (piemēram, valsts amatpersona), tas uzskatāms par vispārējo subjektu, t.i., tam piemīt noziedzīga nodarījuma subjekta pamatpazīmes, un tādēļ autors plašāk pie šīs pazīmes pētīšanas nekavēsies.

KL 149.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmets ir autortiesību un blakustiesību objekti, kas jau aplūkoti darba pirmajā nodaļā, tad šajā nodaļā lielāka uzmanība tiks pievērsta tieši attiecīgā noziedzīgā nodarījuma objektīvajai pusei un subjektīvajai pusei, kā arī autoram pieejamās tiesu prakses analīzei.

KL 149.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses pazīmes rada jebkuras darbības, kas minētas 149.panta pirmajā un otrajā daļā: iegūšana, uzglabāšana, slēpšana, izmantošana, realizācija, publicēšana u.c. Šā panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir formāls un skaitās pabeigts ar brīdi, kad izdarīts pats nodarījums, panta otrajā daļā paredzētā nodarījuma sastāvs ir materiāls un šajā gadījumā svarīgs ir ne tikai pats nodarījums, bet arī sekas un cēloņsakarība, respektīvi, gūti reāli materiāli labumi no nelikumīgas autortiesību un blakustiesību objektu izmantošanas. KL 149.panta trešajā daļā uzskaitītas noziedzīgā nodarījuma kvalificējošās pazīmes: 1) atkārtotība, 2) nodarījumu izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas

³⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski - praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma „AFS”, 2007, 65.lpp.

vienošanās, 3) nodarījums izdarīts lielā apmērā. KL 149.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvā puse raksturojas ar tiešu nodomu.³⁷

Vienīgais aspekts, kuru autors gribētu aplūkot saistībā ar KL 149.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmetu ir saistīts ar to, pēc kādiem kritērijiem nosakāms, vai fotogrāfija ir atzīstama par autora jaunrades procesā iegūtu mākslas darbu, kura autortiesības tiek aizsargātas, respektīvi, vai par autortiesību priekšmetu būtu atzīstama jebkura fotogrāfija.

Tā Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamentā tika izskatītas prasītāja A.B. un atbildētāja SIA D. kasācijas sūdzības par Zemgales apgabaltiesas 2005.gada spriedumu A.B. prasībā pret SIA D. par kompensācijas piedziņu Ls 25 000 apmērā par to, ka SIA D. bez atļaujas izmantojusi viņa fotogrāfiju kausētā siera fasējumā, t.i., nelegāli izmantojusi intelektuālo īpašumu peļņas gūšanai. Savukārt atbildētājs SIA D. norādījis, ka neuzskata, ka jebkura fotogrāfija (un šajā gadījumā arī A.B. fotogrāfija) būtu uzskatāma par autortiesību objektu.

Autoram diemžēl nebija pieejams pirmās instances tiesas nolēmums šajā prasībā, bet jādodomā, ka tā SIA D. argumentus uzskatīja par pamatotiem, jo A.B. prasību noraidīja. Tomēr apelācijas instances tiesa šādam pirmās instances nolēmumam nepiekrita un A.B. prasību apmierināja, kaut arī tikai daļēji, prasīto Ls 25 000 vietā A.B. labā no SIA D. par autortiesību pārkāpšanu tika piedzīti tikai Ls 2000. Tādējādi redzams, ka pirmās instances tiesa acīmredzot savādāk traktējusi to, kas ir uzskatāms par autortiesību objektu, kā apelācijas instances tiesa, un tiesu prakse šajā jautājumā var būt atšķirīga.

Ar šādu spriedumu nebija apmierinātas abas puses, jo A.B. uzskatīja piespriesto kompensāciju par mazu, bet SIA D. uzskatīja, ka kompensācija vispār nebija jāmaksā. Senāta Civillietu departaments šajā gadījumā apelācijas instances tiesas spriedumu atstāja spēkā, pamatojot ar to, ka Autortiesību likuma 4.pants nosaka aizsargājamus objektus un kā tādi šā panta 9.punktā ir minēti arī fotogrāfiskie darbi un darbi, kas izpildīti fotogrāfijai līdzīgā veidā. „Autorība pastāv attiecībā uz fotogrāfiju, kas apliecina intelektuālās darbības jaunradi. Fotogrāfisko darbību veikšana nav uzskatāma par darbību, kuru veikšanā persona savā rīcībā būtu ierobežota ar kādiem jau iepriekš noteiktiem precīziem standartiem, kas neļauj izpaust savu personību radošajā darbībā.”³⁸

³⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski - praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: Firma „AFS”, 2007, 309. – 311.lpp.

³⁸ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC – 266. – 2006.g.

Neatkarīgi no tā, ka šis spriedums pieņemts civillietā, tas būtu jāņem vērā arī krimināllietu iztiesāšanā, jo spriedums šajā gadījumā precizē aizsargājamu autortiesību objektu sarakstu un šāda tiesas nostāja apstiprina to, ka jebkura fotogrāfija ir uzskatāma par autortiesību objektu un nav svarīgi - kas, kādos apstākļos un kādam nolūkam to radījis, jo jaunrades process, kura gaitā rodas autortiesību objekti, nav ieliekams konkrētos rāmjos, tas ir individuāls.

Tomēr, pētot šo un arī citus spriedumus, autors pievērsa uzmanību vēl kādai problēmai, par ko jau minēja un tā ir dažādu tiesu un pat vienas tiesas dažādu tiesnešu sastāva atšķirīga pieeja līdzīgiem jautājumiem, iztiesājot un izlemjot lietas, kas saistītas ar autortiesību un blakustiesību objektu krimināltiesisko aizsardzību, kā arī identificējot attiecīgajā noziedzīgajā nodarījumā gan objektīvo, gan subjektīvo pusi. Taču, tā kā tiesu prakse šajā tiesību nozarē vēl joprojām tikai veidojas, jo, kā jau autors minēja, cīņa ar prettiesiski iegūtu autortiesību un blakustiesību objektu izmantošanu patiesībā sākusies tikai dažus gadus atpakaļ, un arī ierosināto krimināllietu un uzsākto kriminālprocesa lietu skaits Latvijā ir neliels, kā arī šobrīd ir būtiski grozīta šādu lietu izmeklēšanas kārtība, pārnesot pierādīšanas nastu no procesa virzītāja uz personu, pie kuras autortiesību un blakustiesību objekti atrasti, jādomā, ka tiesu spriedumi kļūs kvalitatīvāki.

Kā norāda M.Grudulis, galvenās problēmas, kas rodas tiesām, risinot strīdus starp tiesību īpašniekiem un aizsargājamo objektu izmantotājiem, ir saistītas ar tiesu varas neprofesionalitāti attiecīgajā tiesību nozarē, kura ir pietiekami specifiska. M.Grudulis pārmet tiesu varai pārāk lielu aizraušanos ar likuma normu gramatisko tulkošanu un nespēju vai nevēlēšanos piemērot šo strīdu izšķiršanā ģenerālklauzulas, kā arī likuma jēgas un mērķa neizpratni.³⁹

Šādu kritiku tiesu iestāžu virzienā var uzskatīt par samērā pamatotu, bet pēc autora domām, šai kritikai būtu vēl jāpievieno pārmetumi neprofesionalitātē arī policijas iestāžu virzienā. Jo tāpat slikti un neprofesionāli veikts pirmstiesas izmeklēšanas darbs turpmākajā tiesas izmeklēšanā var radīt situāciju, kad nelikumīgas darbības ar autortiesību un blakustiesību objektiem paliek nesodītas, jo pirmstiesas izmeklēšanā pieļauti tik nopietni procesuāli pārkāpumi, ka pierādījumi lietā jāatzīst par pilnīgi nepieļaujamiem un jātaisa attaisnojošs spriedums, kā arī tiesu iestādes, iztiesājot šo lietu, dažādi raugās uz objektīvās puses esamību noziedzīgā nodarījumā.

³⁹ Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 23. lpp.

Tā Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 2003.gadā atzina A.K. par nevainīgu un attaisnoja, bet pēc prokurora protesta un lietas izskatīšanas citā sastāvā 2005.gadā taisīja notiesājošu spriedumu A.K. apsūdzībā saskaņā ar KL 149.panta pirmo un otro daļu (likuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2000.gadam). Kā noziedzīga nodarījuma objektīvā puse šajā nodarījumā minēts tas, ka A.K. guvis materiālu labumu, izmantojot autortiesību objektus, pārkāpjot autortiesības, un šos autortiesību objektus uzglabājis.⁴⁰

Atbilstoši KL 149.panta redakcijai, kas bija spēkā A.K. nodarījuma konstatēšanas brīdī, panta pirmajā daļā paredzētā kriminālpārkāpuma sastāvs bija materiāls un šajā gadījumā svarīgi ir konstatēt, vai ir iestājušās pantā paredzētās sekas un vai tās ir cēloniskā sakarā ar pašu nodarījumu, bet panta otrajā daļā paredzētā kriminālpārkāpuma sastāvs bija formāls un šajā gadījumā seku iestāšanās nav nepieciešama, svarīgi ir konstatēt paša nodarījuma esamību.

Iztiesājot krimināllietu, tiesa konstatēja, ka 2000.gada 09.maijā A.K., būdams bezpeļņas sabiedrības ar ierobežotu atbildību V. direktors, guvis materiālu labumu, samaksas veidā viņa vadītajam uzņēmumam no cita uzņēmuma par mājas lapas izveidi un uzturēšanu, un šī mājas lapa izveidota ar datorprogrammu, kurai nebija licences un citu legalitāti apliecināšu dokumentu. Tādējādi tiesa konstatēja KL 149.panta pirmajā daļā paredzētā kriminālpārkāpuma materiālā sastāva objektīvās puses pazīmes – seku iestāšanos (ir gūts materiāls labums no autortiesību objekta, kas iegūts prettiesiski) un cēloņsakarību (materiālais labums gūts, izmantojot tieši prettiesiski iegūtu autortiesību objektu). Tiesa konstatēja arī KL 149.panta otrajā daļā paredzētā kriminālpārkāpuma formālā sastāva esamību, prettiesisku darbību, kas izpaudās kā prettiesiski iegūtu autortiesību objektu glabāšana. Pie tam, sākotnējā nopratināšanā A.K. atzina, ka uzņēmumā tiek lietotas nelegāli iegūtas datorprogrammas. Tiesa uzskatīja, ka A.K. vaina KL 149.panta pirmajā un otrajā daļā paredzētā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā ir pilnībā pierādīta, kaut arī A.K. savu vainu neatzina. Citu A.K. vainas pierādījumu starpā tiesa minēja arī to, ka šajā gadījumā nav svarīgi, ka materiāla labuma gūšana nav notikusi tieši, bet gan pastarpināti, jo, lai gan A.K. pats personīgi nesaņēma naudu par mājas lapas izveidi un uzturēšanu ar prettiesiski iegūtu datorprogrammu, viņš vienalga ir guvis materiālu labumu, jo nauda tika samaksāta viņa vadītajam uzņēmumam, kas savukārt no šiem līdzekļiem maksājis viņam algu.

⁴⁰ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr.K30-112/9, 1518008800 – 2005.g.

A.K. par šo tiesas spriedumu iesniedza apelācijas sūdzību un Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, pārbaudot pierādījumus lietā, atzina, ka A.K. vainai nav pietiekošu pierādījumu un atzina A.K. par nevainīgu celtajā apsūdzībā saskaņā ar KL 149.panta pirmo un otro daļu un attaisnoja. Šādu spriedumu apelācijas instances tiesa pamatoja ar dažādiem motīviem, gan ar procesuāliem pārkāpumiem pirmstiesas izmeklēšanā, kas padarījuši pierādījumus par nepieļaujamiem, gan arī ar to, ka pirmās instances tiesa nepareizi novērtējusi noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi. Saskaņā ar apelācijas instances tiesas spriedumu, nav pierādīts, ka A.K. guvis materiālu labumu no prettiesiski iegūtu autortiesību objektu izmantošanas, jo:

1. lietā nav gūti pierādījumi tam, ka A.K. būtu uzdevis kādam instalēt nelegālās mājas lapas vai instalējis tās pats;
2. netika gūts apstiprinājums tam, ka tikai A.K. kā uzņēmuma direktors nodarbojās ar datorprogrammu iegādi un instalēšanu uzņēmuma datoros;
3. netika gūti pierādījumi tam, ka A.K. būtu devis kādam rīkojumu instalēt uzņēmuma datoros nelicenzētas programmas un tās izmantot, izgatavojot produktus;
4. ka uzņēmuma datoros vispār atradās nelicenzētas programmas, kas tika izmantotas mājas lapu izveidošanai;
5. netika rasts apstiprinājums tam, ka A.K. pats personīgi būtu izgatavojis šo mājas lapu, izmantojot nelikumīgi iegūtus autortiesību objektus;
6. netika gūti pierādījumi arī tam, ka A.K. būtu guvis materiālu labumu sev personīgi, jo saskaņā ar A.K. vadītā uzņēmuma izsniegto izziņu, viņa paša vadītais uzņēmums maksājis viņam algu tikai līdz 2000.gada maijam;
7. A.K. kā uzņēmuma vadītājam nav jāatbild par jebkuru darbinieka izdarītu noziedzīgu nodarījumu, nepietiekama darbinieku kontrole nav šā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīme.⁴¹

Autors, analizējot šos apelācijas tiesas argumentus, kontekstā ar tajā laikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, nonāca pie secinājuma, ka visumā šos argumentus var uzskatīt par pamatotiem, jo gan apskatē, gan datoru izņemšanā tiešām tika pieļauti būtiski pārkāpumi, kā arī

⁴¹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.1518008800 KA04-301/06-24 – 2006.g.

tika pieļautas citas kļūdas, kuras būtiski ietekmēja pierādījumu kvalitāti un sekojošu to izslēgšanu.

Ja netiek ievērota procesuālā kārtība datoru izņemšanā, kas tiesai liek atzīt izņemšanā iegūtos pierādījumus par nepieļaujamiem, tad vairs nav iespējams pierādīt, ka uzņēmumā tika glabāti prettiesiski iegūti autortiesību objekti, tādējādi tiek izslēgta kriminālatbildība apsūdzībā saskaņā ar KL 149.panta otro daļu, jo nav objektīvās puses – glabāšanas.

Tomēr attiecībā uz A.K. atzīšanu par nevainīgu apsūdzībā saskaņā ar KL 149.panta pirmo daļu autors vēlētos piebilst, ka, viņaprāt, tiesa šajā gadījumā nav pietiekami kritiski vērtējusi A.K. iesniegtos pierādījumus tam, ka viņš personīgi nav guvis nekādu materiālu labumu no nelikumīgi iegūtu autortiesību objektu izmantošanas, līdz ar to viņa nodarījumā nav konstatētas objektīvās puses pazīmes un viņa nodarījums nevar tikt atzīts par noziedzīgu. Viņš šādus ienākumus guva kā juridiskās personas pārstāvis. A.K. apgalvojums par to, ka viņa vadītais uzņēmums (kurā viņš ir arī viens no dibinātājiem) ir bezpeļņas un viņš šajā uzņēmumā nav saņēmis algu kopš 2000.gada maija (pārkāpumi uzņēmumā, kas bija saistīti ar nelikumīgi iegūtiem autortiesību objektiem, tika konstatēti 2000.gada 09.maijā), pēc autora domām vērtējami kritiski. Lai arī formāli tobrīd spēkā esošā KL 149.panta redakcija tiešām paredzēja, ka materiālu labumu gūšanai jānotiek, izmantojot autortiesību vai blakustiesību objektus (prettiesiski iegūtus), tomēr šīs normas interpretācijā apelācijas tiesa piemērojusi pārāk šauru redzējumu, pārāk turoties pie tulkošanas gramatiskās metodes, pie tam to sašaurinot vēl vairāk, nekā tā būtu paredzējusi. Norma neparedzēja, ka personai tieši pašai personīgi jāgūst materiāls labums (turpmāk, grozot šo pantu, norma precizēta un noteikts, ka nav nozīmes tam, kāds materiāls labums gūts), svarīgi bija tas, ka šis labums gūts, izmantojot prettiesiski iegūtu autortiesību objektu. Nav nopietni vērtējams attaisnojošs pierādījums, ko iesniedzis uzņēmums par savu vadītāju, jo vairāk tāpēc, ka alga A.K. varēja tikt neizmaksāta dažādu iemeslu dēļ, un līdz maijam taču tā tika maksāta. Pretlikumīgās darbības taču uzņēmumā notika līdz šo darbību konstatēšanai. Autors šeit saskata tiesas subjektīvu viedokli, kurš gan vislielākā mērā tomēr pamatots ar dažādiem pārkāpumiem pirmstiesas izmeklēšanā no procesa virzītāja puses.

Līdz ar to redzams, ka, ja viena tiesu instance saskata KL 149.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvās puses pazīmes, tad nākamā tiesu instance tās pilnībā izslēdz. Šāda pieeja zināmā mērā apstiprina M.Gruduļa izteikto apgalvojumu par tiesu nepietiekamo profesionalitāti, izskatot lietas šajā tiesību nozarē, kaut gan šajā konkrētajā gadījumā tā būtu

uzskatāma par kopēju tiesībaizsardzības iestāžu problēmu, kas pastiprināta ar dažādām neprecizitātēm un trūkumiem attiecīgajos normatīvajos aktos.

2000.gadā KL 149.pantā tika veikti grozījumi, kurus autors aplūkoja jau iepriekš, tāpēc plašāk šeit tos vairs neuzskaitīs, taču uzreiz jāpiebilst, ka šie grozījumi bija svarīgi gan no teorētiskā aspekta, gan arī no praktiskā viedokļa, piemērojot šo grozīto normu tiesu praksē. Var teikt, ka situācijā, ja šie grozījumi būtu bijuši spēkā autora iepriekš aprakstītajā gadījumā, tiesa, iespējams, būtu lēmusi pavisam citādi, jo pēc šo grozījumu spēkā stāšanās ļoti līdzīgā gadījumā tiesas nolēmums bija pilnīgi pretējs.

Tā Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa 2006.gadā atzina G.B. par nevainīgu un attaisnoja apsūdzībā saskaņā ar KL 149.panta pirmo daļu (likuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2002.gadam). Pirmstiesas izmeklēšanā G.B. tika celta apsūdzība par materiāla labuma gūšanu, izmantojot autortiesību objektus – datorprogrammas, kuri izmantoti uzņēmējdarbības veikšanai, pārkāpjot autortiesības.⁴² Tātad noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse un faktiskie apstākļi ir ļoti līdzīgi (faktiski tādi paši), kā iepriekš aplūkotajā gadījumā, jo arī G.B. ir šā uzņēmuma, kurā konstatēta prettiesiska autortiesību objektu izmantošana, vadītājs.

Tomēr šajā gadījumā pirmās instances tiesa, iztiesājot krimināllietu, atzina G.B. par nevainīgu un pamatoja savu spriedumu ar to, ka, lai arī G.B. organizēja un vadīja uzņēmuma saimniecisko darbību, bez viņa valdē bija vēl pieci uzņēmuma darbinieki un divi akcionāru pārstāvji, kā arī nav pierādīta KL 149.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses esamība G.B. rīcībā. Arī attiecībā uz nodarījuma objektīvo pusi tiesa uzskatīja, ka šādi pierādījumi nav gūti, jo šāda noziedzīga nodarījuma sastāvs ir materiāls un ir pabeigts ar brīdi, kad vainīgais, izmantojot autortiesību objektus, gūst reālu materiālu labumu, pie kam no subjektīvās puses tas ir tīšs nodarījums, ko raksturo tiešs nodoms. Attiecībā uz nodarījuma objektīvo pusi jābūt konstatētam, ka šīs darbības izdarītas ar tiešu nodomu.

Tiesa uzskatīja, ka ir pierādīts, ka uzņēmuma datorsistēmās bija instalētas un tika uzglabātas datorprogrammas bez legalitāti apstipriņošiem dokumentiem, kā arī tas, ka šīs programmas izmantoja savā darbā uzņēmuma darbinieki. Tātad, tiesa konstatēja Autortiesību likuma pārkāpumu (nodarījuma objektīvo pusi), tomēr, pēc tiesas viedokļa, tas nav pietiekams pamats, lai uzskatītu, ka G.B., kā uzņēmuma prezidents atzīstams par vainīgu KL 149.panta

⁴² Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas spriedums lietā Nr.K32-26-06/2, 1816003402 – 2006.g.

pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā izdarīšanā, jo tiesai, pārbaudot pierādījumus, radās saprātīgas šaubas par apsūdzētā vainu, konkrēti šā noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses esamību G.B. darbībās, un valsts apsūdzības uzturētājs tās tiesas izmeklēšanas laikā nenovērsa.

Apsūdzībā norādīts, ka G.B. saukts pie atbildības kā juridiskās personas pārstāvis un apsūdzība pamatota ar to, ka saskaņā ar uzņēmuma statūtiem G.B. organizēja uzņēmuma saimniecisko darbību kā tā prezidents. Tomēr tiesa par nepierādītu uzskatīja faktu, ka G.B. bija vienīgā uzņēmuma amatpersona, kurai bija pienākums nepieļaut nelikumīgi iegūtu datorprogrammu izmantošanu uzņēmumā un ka G.B. zināja un apzināti izmantoja materiāla labuma gūšanai nelikumīgi iegūtas datorprogrammas, jo nav atspēkotas apsūdzētā liecības tiesas sēdē daļā par to, ka G.B. nav pieļāvis domu, ka uzņēmumā izmantotā datorprogrammas ir iegūtas nelikumīgi, jo vienmēr, kad tika iegādāta datortehnika, tās piegādātājiem tika izvirzīti nosacījumi par to atbilstošu aprīkojumu. Neviena no lieciniekiem arī neliecināja, ka G.B. būtu pats instalējis nelikumīgās datorprogrammas, vai arī būtu devis šādu norādījumu kādam darbiniekam. Līdz ar to tiesa konstatēja, ka persona, kura veikusi nelikumīgo datorprogrammu instalāciju, nav noskaidrota un tikai tas apstākļi, ka G.B. bija tiesības rīkoties ar uzņēmuma finansu līdzekļiem, pats par sevi nevar būt par pamatu G.B. kriminālatbildībai, jo nepamatots ir valsts apsūdzības uzturētāja apgalvojums, ka uzņēmējdarbība pati par sevi ir vērsta uz peļņas gūšanu, un tādējādi, jau tikai veicot uzņēmējdarbību un gūstot peļņu, konkrētajā gadījumā iestājas kriminālatbildība. Pie tam tiesa uzskatīja, ka nav konkrēti norādīts gūtā materiālā labuma apmērs.

Par šo spriedumu apelācijas protestu iesniedza prokurore un apelācijas sūdzību cietušo pilnvarotais pārstāvis. 2007.gadā apelācijas instances tiesa taisīja pavisam pretēju spriedumu, ar kuru atcēla pirmās instances tiesas spriedumu un taisīja jaunu, notiesājošu spriedumu.⁴³ Apelācijas sūdzībā cita starpā bija minēti arī tādi argumenti, kā pirmās instances tiesas secinājumu izdarīšana, kas ir bijusi pretēja lietā konstatētajiem faktiem un liecībām, kā arī tas, ka šie secinājumi liecina par tiesas nepietiekošu izpratni par komercdarbības organizācijas pamatiem un atbildības sadalījumu komercsabiedrībās, kā arī par juridisko jēdzienu – materiālā labuma gūšana.

Arī prokurores iesniegtajā apelācijas protestā bija norādīts, ka tiesa nav pietiekami izpratusi jēdziena – „materiālā labuma gūšana” jēgu un saturu, KL 149.panta izpratnē ar to

⁴³ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.1816003402 KA04-0076/07-27 – 2007.g.

jāsaprot jebkādu ieņēmumu gūšana no autortiesību objektu izmantošanas. Šajā gadījumā uzņēmums ienākumus no autortiesību objektiem guvis tādējādi, ka ar šo programmu palīdzību gatavojis savu produkciju un ieņēmumi par to arī veidoja no autortiesību objektu (kas iegūti nelikumīgi) izmantošanas gūto materiālo labumu, jo no šiem ienākumiem veidojās uzņēmuma peļņa un maksātas darbinieku, tajā skaitā arī G.B. algas, tātad iestājušās nodarījuma sekas, kas ir tiešā un cēloniskā sakarā ar pašu nodarījumu.

Tiesa šos argumentus atzina par pamatotiem un atcēla pirmās instances tiesa spriedumu par G.B. attaisnošanu, jo, pretēji pirmās instances atzinumam, uzskatīja par pierādītu, ka G.B. darbībā ir saskatāma KL 149.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, jo G.B. guva materiālu labumu, izmantojot autortiesību objektus – datorprogrammas, kuri tika izmantoti uzņēmējdarbības veikšanai, pārkāpjot autortiesības. Šāds secinājums tika izdarīts tādēļ, ka saskaņā ar uzņēmuma nozares speciālistu atzinumu uzņēmums šajā nozarē nav spējīgs darboties bez attiecīga programnodrošinājuma un G.B. apgalvojumu nepatiesumu par to, ka viņš nav zinājis, ka uzņēmumā tiek izmantotas nelegālas datorprogrammas, apliecina iegādāto datoru un tiem nepieciešamo programmu skaita nesakrītība (2000.gadā uzņēmums bija iegādājies 9 datorus, bet nevienu datorprogrammu).

Tiesas kolēģija atzina, ka tam, ka uzņēmumā bija vairākas personas, kurām bija paraksta tiesības finanšu dokumentiem, šajā gadījumā nav izšķirošas nozīmes un tas neizslēdz G.B. individuālo atbildību, jo, kā uzņēmuma vadītājs, G.B. bija atbildīgs par pieņemtajiem lēmumiem, rīcību vai bezdarbību. Tāpat tiesa kā nepamatotus noraidīja G.B. apgalvojumus par to, ka nebija zinājis par nelegālo datorprogrammu esamību, jo viņš kā valdes priekšsēdētājs, kuram ir pieejami finanšu dokumenti, neapšaubāmi par to zinājis. Arī materiālā labuma gūšana šajā gadījumā ir pierādīta, jo uzņēmums guva ienākumus no savas darbības, kā arī tā līdzekļi tika ietaupīti izmantoto datorprogrammu cenas apmērā.

Pamatojoties uz šiem secinājumiem tiesas kolēģija uzskatīja, ka G.B. rīcībā ir KL 149.panta pirmajā daļā paredzētā kriminālpārkāpuma sastāvs, t.i., G.B. rīcībā ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, tajā skaitā arī objektīvā un subjektīvā puse.

Arī citā līdzīgā gadījumā, kad uzņēmuma datoros tika konstatētas datorprogrammas, kurām nebija legalitāti apliecināšu dokumentu, atbildība par to tika prasīta no uzņēmuma vadītājam. Tā 2007.gadā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa taisīja notiesājošu spriedumu saskaņā ar KL 149.panta trešo daļu apsūdzībā pret uzņēmuma rīkotājdirektoru V.K., jo viņa

vadītā uzņēmuma datoros tika konstatētas datorprogrammas, kurām netika uzrādīti legalitāti apliecinājoši dokumenti.⁴⁴

V.K. savu vainu neatzina un liecināja, ka nevienam nav uzdevis instalēt nelegālās datorprogrammas, kā arī pats tās nav instalējis un uzņēmumam darbā tās vispār nav bijušas vajadzīgas. Tiesa šajā gadījumā V.K. liecības neņēma vērā un spriedumu pamatoja ar to, ka saskaņā ar „Autortiesību likumu” par datorprogrammas izmantošanu uzņēmējdarbībā var runāt jau no tā mirkļa, kad šī programma ir instalēta datorā, nav nepieciešams pierādīt, ka ar šo programmu strādāts. Tāpat tiesa noraidīja V.K. liecību daļā par to, ka viņš neko nav zinājis par nelegālajām datorprogrammām viņa vadītā uzņēmuma datoros, pie tam tiesa šo liecību noraidīja pamatojoties uz faktu, ka 3 uzņēmuma datoros tika konstatētas nelegālas datorprogrammas un uzņēmuma telpās glabājās CD diski ar nelegālu programmu ierakstiem, kā arī liecinieku liecībām (faktiski tikai viens liecinieks konkrēti norādīja, ka V.K. pats instalējis datoros nelegālās datorprogrammas un licis instalēt tās arī lieciniekam, pārējie neko precīzu par šo jautājumu pateikt nevarēja). Tiesa uzskatīja, ka šie pierādījumi ir pietiekami, lai konstatētu V.K. darbības noziedzīga nodarījuma objektīvo un subjektīvo pusi un konstatētu viņa vainu. Arī šajā gadījumā tiesa lēma, ka materiālais labums gūts jau ar to vien, ka uzņēmums nav iztērējis līdzekļus datorprogrammu iegādei.

Pētot šo tiesas spriedumu un analizējot tajā minētos argumentus, kā arī salīdzinot to ar iepriekš minētajā lietā pieņemto, autors kā pozitīvu vēlas minēt faktu, ka šobrīd spēkā esošajā KL 149.panta redakcijā ir samazināta iespējamā tiesas subjektīvā viedokļa ietekme uz pieņemamo nolēmumu, tomēr nebūt tā nav izslēgta. Objektīvās un subjektīvās puses esamība šāda veida noziedzīgos nodarījumos joprojām ir lielā mērā atkarīga no tiesas ieskata, kas tomēr būtu uzskatāms par negatīvu momentu, jo kopumā neveicina vienveidīgas tiesu prakses veidošanos šādu noziedzīgu nodarījumu iztiesāšanā.

Tomēr neatrisināts, pēc autora domām, paliek jautājums, kā rīkoties situācijā, ja uzņēmumā visiem datoriem ir iegādātas nepieciešamās programmas un kāds no darbiniekiem tiešām pēc savas iniciatīvas un savām vajadzībām instalējis kādā datorā nelicenzētu datorprogrammu. Teorētiski vainot varētu darbinieku, kurš šo datoru izmanto, bet ja nu izmantotāji ir vairāki? Kuram būtu jāatbild par šādu nodarījumu? Uzņēmuma vadītājam, vai

⁴⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr.K29-231/07, 11810015005 – 2007.g.

visiem darbiniekiem, kuri izmanto šo datoru savā darbā? Pēc tiesas ieskats, acīmredzot tas būtu uzņēmuma vadītājs, bet, vai tas atbilstu taisnīguma principiem, ir stipri apšaubāms. Var apgalvot, ka tuvāko gadu laikā tā varētu nebūt reāla problēma, ar ko nāksies saskarties tiesu varas iestādēm, jo mūsu uzņēmumi ar to vadītāju ziņu joprojām izmanto pietiekami daudz nelegālu datorprogrammu, neizprotot autortiesību un blakustiesību aizsardzības nozīmību, tomēr šāda situācija var rasties jebkurā brīdī un autors uzskata, ka iespējams risinājums šajā gadījumā būtu dalītas atbildības noteikšana uzņēmuma vadītājam un uzņēmuma darbiniekiem.

Kā jau autors minēja šīs apakšnodalās sākumā, iztiesājot noziedzīgus nodarījumus autortiesību un blakustiesību pārkāpumu jomā, nozīme ir arī tam, vai tiek konstatēta nodarījuma subjektīvā puse. 2005.gadā Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa atzina par vainīgu J.A. saskaņā ar KL 149.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmēm, saskatot viņas rīcībā visas minētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, tajā skaitā arī subjektīvo pusi, jo J.A., būdama uzņēmuma direktore, izdeva grāmatu, kurā bija ievietotas fotogrāfijas, bet nebija saņēmusi Autortiesību likumā noteikto atļauju un arī nebija samaksājusi fotogrāfam J.G. autoratlīdzību.

Par šo spriedumu abas puses iesniedza apelācijas sūdzības, bet apelācijas instances tiesa atstāja spēkā pirmās instances tiesas spriedumu un neņēma vērā J.A. apelācijas sūdzībā minēto, ka noteiktās atļaujas nesaņemšana pati par sevi nebūtu uzskatāma par autortiesību pārkāpumu, jo J.G. bija vēlējis savu fotogrāfiju ievietošanu un tas arī ir atzīts tiesas spriedumā. Pamatojoties uz šo apgalvojumu, J.A. nodarījumā nav saskatāms tiešs nodoms un apzināta darbība autortiesību pārkāpšanai, respektīvi, nav nodarījuma subjektīvās puses un tas, ka netika noslēgts rakstisks līgums, šajā gadījumā ir tikai formāls pārkāpums. Tomēr pēc tiesas kolēģijas ieskats J.A. vaina šajā nodarījumā bija pierādīta un tieši licences līguma neesamība radīja noziedzīga nodarījuma sastāvu. Faktiski pēc tiesas ieskats tas, ka J.A. nenoslēdza licences līgumu ar J.G., norādīja uz to, ka J.A. rīkojās ar tiešu nodomu pārkāpt autortiesības un nelikumīgi izmantot autortiesību objektus, konkrētajā gadījumā – fotogrāfijas. Tāpat tiesa atsaucās uz KPL 125.panta otro daļu, kurā noteikts, ka jebkurš autortiesību objekta legālas iegūšanas fakts tā ieguvējam ir jāpamato un faktiski jāpierāda, bet J.A. nav spējusi to izdarīt, jo nespēja pierādīt fotogrāfiju izmantošanas saskaņojumu ar J.G., jo nebija noslēgts licences līgums.⁴⁵

⁴⁵ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.1816002703 KA04-131/06-21 – 2006.g.

Neskatoties uz to, ka gan pirmās instances tiesa, gan apelācijas instances tiesa bija uzskatījusi J.A. vainu par pilnībā pierādītu un, kā loģisku no tā izrietošu secinājumu, ka tika konstatēts arī attiecīgā noziedzīgā nodarījuma sastāvs, tā objektīvā un subjektīvā puse, Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmums abu tiesu instanču spriedumus atcēla un lietu izbeidza.⁴⁶

Pēc autora domām, šajā gadījumā kasācijas instances tiesa pilnīgi pamatoti lēma, ka J.A. nodarījumā nav saskatāmas visas konkrētā noziedzīgā nodarījuma pazīmes. Savu lēmumu tiesa pamatoja ar to, ka gan pirmās instances tiesa, gan apelācijas instances tiesa ir nepareizi piemērojusi KL 149.panta pirmo daļu, jo nekonstatēja J.A. darbībās visas šā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, tomēr kvalificēja šīs darbības kā noziedzīgu nodarījumu un attiecīgi J.A. sodīja. KL 149.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse sastāv no divām obligātām daļām. Pirmā ir autortiesību vai blakustiesību objektu nelikumīga realizācija šajā likuma normā noteiktajā veidā. Otrā daļa ir autortiesību vai blakustiesību pārkāpšana. Šajā gadījumā ar jēdzienu autortiesību objektu nelikumīga realizācija jāsaprot, ka šī darbība notikusi, pārkāpjot autortiesības, bet nevis atsevišķas Autortiesību likuma normas, kas reglamentē kārtību, kādā autortiesību subjekts atļauj publicēt savus darbus, kā arī jābūt konstatētai nodarījuma subjektīvajai pusei, t.i., jākonstatē, ka šīs darbības persona izdarījusi ar nodomu (tīši). Tomēr abu instanču tiesas tikai konstatējušas, ka J.A. pārkāpusi Autortiesību likuma 40. un 43.panta prasības, jo publicējusi J.G. darbus, nesaņemot licenci vai nenoslēdzot licences līgumu. Šis fakts nav autortiesību pārkāpums KL 149.panta pirmās daļas izpratnē. Galvenais kritērijs autortiesību pārkāpuma konstatēšanai ir tieši autortiesību subjekta piekrišana, tāpēc formas neievērošana, kādā piekrišana jāsaņem, nevar būt kritērijs kriminālatbildībai. Par formas neievērošanu, respektīvi, autortiesību un blakustiesību objektu izmantošanu bez licences paredzēta administratīvā atbildība, tātad pēc sava rakstura nevar būt atzīstama par tik bīstamu, lai par to iestātos kriminālatbildība. Svarīgi ir noskaidrot noziedzīgā nodarījuma subjektīvo pusi.

Atbilstošas prasības ir definētas arī starptautiskajos tiesību aktos, kas attiecas uz autortiesību krimināltiesisko aizsardzību. TRIPS līguma 61.pantā paredzēts, ka kriminālatbildībai jābūt obligātai, ja darbība aptver trīs elementus: autortiesību pārkāpumu, pārkāpumam jābūt izdarītam apzināti un darbībai jābūt vērstai uz komerciālu mērķu sasniegšanu. Tā kā pirmās

⁴⁶ Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta spriedums lietā Nr. SKK – 213/06 – 2006.g.

instances tiesa konstatēja, ka J.G. bija vēlējis savu darbu izdošanu un apelācijas instances tiesa to nebija izslēgusi no sprieduma, nevar uzskatīt, ka J.A. rīcībā būtu KL 149.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs, tieši subjektīvā puse. Abu instanču tiesas visu iztiesāšanu veltījušas Autortiesību likuma 40. un 43.panta pārkāpuma izskatīšanai, bet pilnībā nav ņēmušas vērā to, ka nav konstatēts viens no noziedzīga nodarījuma sastāva svarīgajiem elementiem. Pie tam apelācijas instances tiesa savā spriedumā atsaucās uz KPL 125.panta otrajā daļā noteikto fakta legālo prezumpciju, bet tajā pašā laikā iztiesāšanas gaitā nav nekādas norādes uz šāda pierādījuma izmantošanas iespējamību, tātad J.A. nav dota reāla iespēja tiesā pierādīt pretējo. Visu šo apstākļu dēļ Krimināllietu departaments pieņēma lēmumu lietu izbeigt.

Visi šie piemēri parāda, ka Latvijā tiesnešiem vēl nav izveidojusies vienota prakse, iztiesājot lietas par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem. Tiesneši vēl īsti neizprot šāda veida noziedzīgā nodarījuma subjektīvās un objektīvās puses pazīmes. Kā pēdējo piemēru šādam autora viedoklim minēšu tiesu nolēmumus, kurus tās pieņēma A.B. apsūdzībā saskaņā ar KL 149.panta otro daļu. A.B. tika apsūdzēts par nelegālas izcelsmes autortiesību objektu (CD disku, kuros bija ierakstītas dažādas filmas un programmas) glabāšanu.

Pirmās instances tiesa A.B. attaisnoja un atzina par nevainīgu, pie tam pamatā šādam spriedumam bija KL 149.panta grozījumi, kas paredzēja kriminālsodu tikai par atkārtotību gada laikā un bija stājušies spēkā izmeklēšanas laikā. Tā kā KL 149.panta minētā jaunā redakcija A.B. nodarījumu neatzina par noziedzīgu nodarījumu, tiesa uzskatīja par nepieciešamu piemērot KL 5.pantu un atbrīvot A.B. no atbildības. Par šo spriedumu tika iesniegts prokurora protests, bet Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija šādu pirmās instances tiesas spriedumu atzina par pareizu un atstāja negrozītu.⁴⁷

Arī šis tiesas lēmums tika noprotēts, bet šoreiz Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas lēmums bija cits.⁴⁸

Tā atzina, ka gan pirmās instances tiesas spriedumus, gan apelācijas instances tiesas lēmums ir bijuši nelikumīgi, jo nepareizi piemērots KL 5.pants, kurš šajā gadījumā nebija jāpiemēro, jo neviena tiesas instance nebija ņēmusi vērā minēto KL grozījumu Pārejas noteikumus, kur ir norāde uz krimināllietu izskatīšanas kārtību, kas atrodas tiesas tiesvedībā, pēc tās kvalifikācijas, pēc kuras apsūdzētajam uzrādīta apsūdzība. Tātad šajā gadījumā nevarēja

⁴⁷ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.12814001901 KA04-430/04-28 – 2004.g.

⁴⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.12814001901 KA04-195/05-11 – 2005.g.

piemērot KL normu, kas nosaka, ka likuma normai, kura ir labvēlīgāka personai, ir atpakaļejošs spēks, tāpēc šoreiz apelācijas instances tiesa atcēla pirmās instances tiesas spriedumu un nodeva lietu jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai citā tiesas sastāvā.

Izskatot lietu atkārtoti, pirmajā instancē tiesa, pārbaudot pierādījumus lietā, A.B. darbībās konstatētas visas KL 149.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes un taisīts notiesājošs spriedums.⁴⁹

Šo spriedumu pārsūdzēja jau A.B., iesniedzot apelācijas sūdzību, kurā norādīja, ka lietā ir daudz šaubu, kas nav novērstas, kā arī CD disku izņemšana nav veikta atbilstoši normatīvo aktu prasībām, tāpēc A.B. vaina šajā noziedzīgajā nodarījumā nav pierādīta. Tomēr, neskatoties uz visiem apsūdzētā iebildumiem, Krimināllietu tiesas kolēģija uzskatīja, ka pirmās instances tiesas spriedums ir atstājams negrozīts, bet apsūdzētā sūdzība ir noraidāma.⁵⁰

Kā redzams no šiem tiesu instanču nolēmumiem, iztiesājot lietas par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem, tiesām ir problemātiski noteikt pareizu šo nodarījumu kvalifikāciju, kā arī problēmas sagādā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju konstatēšana.

⁴⁹ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedums lietā Nr.K-27-112-06/1 - 2006.g.

⁵⁰ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.12814001901 KA04-602-06/10 – 2006.g.

3. Ārvalstu pieredze autortiesību un blakustiesību krimināltiesiskajā aizsardzībā

Autortiesību un blakustiesību aizsardzībai tiek pievērsta liela vērība visā pasaulē, par to var pārliecināties kaut vai pēc lielā starptautisko dokumentu skaita, kas šajā jomā pieņemti pēdējo 100 gadu laikā, un valstu skaita, kas šos dokumentu atzinušas par sev saistošiem.⁵¹

Tomēr zinātnes un tehnikas straujā attīstība mūsdienās radījusi jaunas iespējas apiet autortiesību un blakustiesību aizsardzības mehānismus ar dažādiem moderniem paņēmieniem un tos prettiesiski izmantot ar datortehnikas palīdzību, kopējot rakstveida materiālus ar dažādām iekārtām un arī citādi. Pie tam, šādu prettiesisku izmantošanu var izvērst ļoti plaši un gūt no tā milzīgu nelikumīgu peļņu, no kuras darba autors nesaņem neko. Šajā gadījumā cieš zaudējumus arī valsts ekonomika, jo nodokļi no šīs peļņas, protams, netiek maksāti, netiek veidotas jaunas darba vietas, kā tas būtu, ja autortiesību un blakustiesību objekti tiktu pavairoti tiesiskā ceļā.

Līdz ar to autortiesību un blakustiesību aizsardzībai tiek veidotas arvien jaunas aizsardzības struktūras un mehānismi, arī tiesību aktos tiek iekļautas arvien jaunas normas, kas paredz bargākus sodus par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu un nelikumīgām darbībām ar šo tiesību objektiem. Tādā veidā pakāpeniski notiek šīs tiesību nozares kriminalizācija visā pasaulē.

Visās valstīs, kuras ir pievienojušās starptautiskajiem autortiesību un blakustiesību aizsardzības dokumentiem, ir paredzēta atbildība par šo tiesību pārkāpšanu. Tomēr pagaidām tikai TRIPS līguma 61.pants pavisam noteikti pieprasa no šā līguma dalībvalstīm nodrošināt kriminālprocesa un soda naudu piemērošanu vismaz apzinātos autortiesību pirātisma gadījumos, ja tas noticis komerciālos mērogos. Šāda aizsardzība arī lielākajā daļā dalībvalstu ir nodrošināta. Tomēr mehānisms, tieši kādā veidā šo aizsardzību nacionālajos tiesību aktos nodrošināt, ir katras valsts ziņā un arī paņēmieni, kā tas tiek realizēts, ir dažādi.

Latvijai tuvākajās kaimiņvalstīs: Lietuvā un Igaunijā, arī ir paredzēta kriminālatbildība par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem. Lietuvas kriminālkodeksā kriminālatbildība par autortiesību objektu nelikumīgu atveidošanu, to kopiju importēšanu, eksportēšanu, izplatīšanu, pārvadāšanu vai glabāšanu paredzēta tad, ja tā veikta komerciālos nolūkos un nelikumīgo kopiju kopējā vērtība pēc vairumtirdzniecības cenām pārsniegusi 100

⁵¹ Labāka autoru aizsardzība, lai jaunrade atmaksātos arī nākotnē, 2004. 02.aprīlis [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/highlights/lv/1203.html> (aplūkots 2007. 30.oktobris)

minimālo iztikas minimumu summu. Savukārt Igaunijas Sodu kodeksā atbildība par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem netiek saistīta ar noteiktu materiālu labumu gūšanu, Igaunijā kriminālatbildība paredzēta par pirātisko kopiju izgatavošanu; darba publisku izpildīšanu, izmantojot pirātisku kopiju; tirdzniecību ar pirātiskām kopijām, ja tirgotājam jau bijis piemērots sods par šādu pārkāpumu.⁵²

Arī Sanmarīno Republikas kriminālkodeksā ir iekļauts pants, kurā paredzēta atbildība par vardarbīgu nelikumīgu autortiesību piesavināšanos, par izgudrojumu, mākslas darba un dekoratīvo paraugu autortiesību piesavināšanos, bez autora, izgudrotāja vai personas, kura drīkst rīkoties ar šiem autortiesību objektiem, ziņas, kā arī par reproducēšanu, izplatīšanu vai šajā pantā minēto objektu izmantošanu. Sods par šādām darbībām ir ieslodzījums cietumā vai arī 2.pakāpes naudas sods, kas tiek aprēķināts pēc dienām. Tas ir 202.pants, kurš iekļauts Sanmarīno Republikas kriminālkodeksa nodaļā, kas nosaka atbildību par noziegumiem pret īpašumu.⁵³ Tātad, Sanmarīno Republikā autortiesības tiek pieskaitītas nevis pie cilvēka pamattiesībām, bet gan pie īpašumtiesībām. Interesanta ir Sanmarīno Republikas kriminālkodeksā ietvertā norāde uz to, ka autorības piesavināšanās var notikt vardarbīgi, ja persona publicējot, izmantojot savu personīgo vārdu vai arī jebkurā citā veidā, piesavinājusies autorību.

Tāpat Spānijā, līdzīgi kā Latvijā, kriminālatbildība par noziegumiem, kas saistīti ar intelektuālo īpašumu (kā autors jau minējis iepriekš, autortiesības un blakustiesības ir intelektuālā īpašuma sastāvdaļa), paredzēta kriminālkodeksā, konkrētāk, 270., 271. un 272.pantā. Atbildība šajos pantos ir paredzēta par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu, bet atbildība par nelikumīgām darbībām, kā tas noteikts KL 149.pantā, atsevišķi netiek izcelta un noteikta. Saskaņā ar Spānijas kriminālkodeksa pantiem, nodarījuma, kas saistīts ar autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu, objektīvā puse izpaužas kā atveidošana, plaģiāts, izplatīšana, utt. Līdzīgi kā Latvijā KL, paredzēta pastiprināta atbildība, ja nodarījums šajā jomā ir radījis īpašu smagumu, vai arī iegūtais labums ir ar īpašu ekonomisku nozīmi.⁵⁴

⁵² Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. 135., 136. lpp.

⁵³ Уголовный кодекс Республики Сан - Марино. Научное редактирование С.В. Максимов. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 147 с.

⁵⁴ Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 47., 48.lpp.

Līdzīgi arī Ķīnas Tautas Republikas kriminālkodeksā (turpmāk – ĶTR KK) ir ietverta virkne pantu, kas paredz kriminālatbildību par dažādiem pārkāpumiem, kas izdarīti intelektuāla īpašuma tiesību jomā. Tieši Ķīnas Tautas Republikā, dažādu specifisku iemeslu dēļ, ļoti plaši ir izplatīti šāda veida pārkāpumi, kā arī autortiesību un blakustiesību pārkāpumi. Atbildība par autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem ir paredzēta ĶTR KK 217. pantā un 218.pantā, 217.pantā noteikta atbildība par literatūras, mūzikas darbu, kino, televīzijas un video produkcijas tiražēšanu un izplatīšanu bez autortiesību īpašnieka atļaujas; publikāciju izdošana, ja tiesības uz šādu izdošanu pieder citām personām; audio ierakstu un videoierakstu tiražēšana un izplatīšana bez šo ierakstu autora atļaujas; viltotu mākslas darbu izgatavošana un pārdošana. Pie tam atbildība līdz 3 gadiem brīvības atņemšanas vai īslaicīga aresta veidā (kā papildsods vai arī pamatsods var būt arī naudas sods), par ĶTR KK 217.pantā paredzētajām noziedzīgajām darbībām iestājas tikai pie vairākiem nosacījumiem, pirmkārt, šo darbību mērķim ir jābūt peļņas gūšanai un, otrkārt, šāda peļņa, salīdzinoši lielas naudas summas veidā, patiešām jāgūst, vai arī jāpastāv citiem pastiprinošiem apstākļiem. Ja šādu noziedzīgu darbību rezultātā gūta jau nevis „salīdzinoši liela naudas summa”, bet jau „liela naudas summa”, vai arī tas darīts sevišķi pastiprinošos apstākļos, sods ir smagāks, pat līdz 7 gadiem brīvības atņemšana. ĶTR KK 218.pantā noteikta atbildība par 217.pantā paredzēto objektu kopiju izgatavošanu, ja šāda izgatavošana veikta pārkāpjot trešo personu tiesības, ar nolūku gūt peļņu un šāda peļņa, lielas naudas summas veidā, gūta. ĶTR KK 220.pantā noteikta atbildība organizācijai (šajā gadījumā ar organizāciju nav domāta organizētā noziedzība, bet gan uzņēmums) par intelektuālā īpašuma tiesību (arī autortiesību un blakustiesību) pārkāpšanu, atbildība uzņēmumam paredzēta naudas soda veidā, bet uzņēmuma atbildīgajām amatpersonām – tāpat kā jebkurai fiziskai personai, kura izdarījusi tiesībpārkāpumu intelektuālā īpašuma tiesību jomā.⁵⁵

Kā redzams no ĶTR KK, atbildība par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu paredzēta faktiski tikai izplatītājiem un arī tikai tad, ja šāda pārkāpšana saistīta ar mērķi gūt peļņu un šī peļņa gūta vismaz „salīdzinoši lielas naudas summas” veidā. Tas nozīmē, ka nekāda atbildība par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem, vismaz pēc ĶTR KK, netiek paredzēta ne šādu objektu izplatītājiem, ja nav iespējams pierādīt, ka viņš ir guvis peļņu, ne ieguvējiem, ne uzglabātājiem. Patiesībā, personu loks, kuriem varētu draudēt kriminālatbildība

⁵⁵ Уголовный кодекс Китайской народной республики. Под редакцией А.И. Коробеева. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 149, 150 с.

pēc KTR KK par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem, ir ļoti šaurs, daudz šaurāks, nekā to nosaka KL. Šajā gadījumā, pēc autora domām, acīmredzot KTR valsts institūcijas nav ieinteresētas izvērst globālu cīņu pret nelikumīgu autortiesību un blakustiesību izmantošanu, tāpēc arī šajā valstī ir iespējama tika plaša un nesodīta autortiesību pārkāpšana.

Tomēr ir arī valstis, kurās kriminālbildība par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu nav paredzēta šo valstu krimināllikumos, bet gan citos, speciālos likumos. Tādas valstis ir, piemēram, Austrija, Šveice, Vācija. Pie tam, arī procedūra, kādā par šiem noziegumiem tiek uzsākta izmeklēšana, var būt atšķirīga.

Tā, piemēram, Vācijā, lai uzsāktu izmeklēšanu par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu, nepieciešama cietušās personas sūdzība un šī izmeklēšana tiek veikta privātās apsūdzības kārtībā, bet atbildība par autortiesību pārkāpšanu paredzēta nevis Kriminālkodeksā, bet Autortiesību likumā.⁵⁶ Tātad Vācijas gadījumā ir redzamas divas atšķirīgas iezīmes no Latvijas KL šādu prettiesisku nodarījumu izmeklēšanā. Pirmkārt, izmeklēšana tiek veikta privātās apsūdzības kārtībā, un otrkārt, atbildība noteikta nevis Kriminālkodeksā, bet gan speciālā likumā.

Attiecībā uz to, ka Vācijā izmeklēšana šādos nodarījumos tiek veikta pēc cietušā iniciatīvas privātās apsūdzības kārtībā, autors vēlētos norādīt, ka arī Latvijā, iespējams, būtu lietderīgi noteikt, ka kriminālprocess par noziedzīgiem nodarījumiem autortiesību un blakustiesību jomā būtu veicams publiskās apsūdzības kriminālprocess, bet tikai tad, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums, t.i., KL 149.pantu pievienot to KL pantu uzskaitījumam, kas minēti KPL 7.panta otrajā daļā.

Savu priekšlikumu autors vēlas pamatot ar to, ka šāda veida noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana ir ļoti dārgs (jāveic plašas un sarežģītas ekspertīzes, jāpieaicina dažādi speciālisti) un ilgs process. Lai kriminālprocesā iegūtu kvalitatīvus, pieļaujamus un izmantojamus pierādījumus, vajadzīgas ne vien juridiskas zināšanas, bet arī ļoti specifiskas zināšanas daudzās jomās, pie tam, pēdējās pat iespējams vairāk nekā juridiskās. Latvijā šobrīd sekmīgi darbojas dažādas nevalstiskas organizācijas, kas pārstāv autorus un aizstāv personu autortiesības un blakustiesības.

⁵⁶ Criminal Procedure Code. In the version published on 7 September 1998. (Bundesgesetzblatt (Federal Law Gazette) I, page 1074) [online]. [cited November 1, 2007]. Available: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm> & Strafgesetzbuch. Fundstelle: RGBI 1871, 127. Zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 24.10.2006 I 2350. Ein Service der juris GmbH [abbildung]. [zitiert November 1, 2007]. Ausnützt: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>

Šo organizāciju pārstāvji jau šobrīd nereti tiek pieaicināti tiesībsardzības iestādēs dažādu konsultāciju sniegšanai, viņi varētu sniegt pietiekami kvalitatīvu palīdzību pašiem cietušajiem, vai to pārstāvjiem, piedalīties mediacijas procesā, nenovedot lietu līdz izskatīšanai tiesā. Tāpat autors vēlas norādīt, ka, saskaņā ar KPL, pierādīšanas nasta autortiesību un blakustiesību iespējama pārkāpuma gadījumā, ir pārnesta no procesa virzītāja uz personu, pie kuras konstatēti autortiesību un blakustiesību objekti, tātad pierādīšanas subjekts šajā gadījumā nebūs tiesībsardzības iestādes darbinieks, viņa loma tieši pierādīšanā varētu būt diezgan pasīva. Tāpat jānorāda, ka valstij tiktu iekonomēti ievērojami līdzekļi, ja kriminālprocess par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu un nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem tiktu veikts tikai tad, ja to patiešām vēlas persona, kurai nodarīts kaitējums, vēl jo vairāk tādēļ, ka autortiesībām un blakustiesībām ir personisks raksturs.

Visu šo iemeslu dēļ autors uzskata, ka personas, kurai nodarīts kaitējums ar prettiesiskām darbībām autortiesību un blakustiesību jomā, gribā tomēr ir svarīga (jo saskaņā ar KPL 7.panta pirmo daļu „publiskās apsūdzības kriminālprocesu veic sabiedrības interesēs, neatkarīgi no tās personas gribas, kurai nodarīts kaitējums”), un būtu lietderīgi noteikt, ka kriminālprocess par noziedzīgiem nodarījumiem autortiesību un blakustiesību jomā būtu veicams publiskās apsūdzības kārtībā, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums.

Atgriežoties pie autortiesību un blakustiesību aizsardzības citu valstu krimināltiesībās, autors vēlas pievērsties tam, kā šī aizsardzība tiek nodrošināta Krievijas Federācijā. Šajā valstī atbildība par autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem var būt gan administratīva, gan civiltiesiska, tā ietverta arī Krievijas Federācijas kriminālkodeksā (turpmāk – KF KK). KF KK 146.pantā⁵⁷ noteikta krimināltiesiskā atbildība par autortiesību un blakustiesību pārkāpšanu. Atbildība tieši par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem noteikta nevis atsevišķā pantā, bet gan KF KK 146.panta otrajā daļā, kas paredz kriminālatbildības iestāšanos tikai tad, ja nodarījums izdarīts lielā apmērā (vismaz 50 000,- rubļu apmērā, kas pārvēršot latos būtu apmēram 1000,- latu). Tieši nodarījuma apmērs naudas izteiksmē ir pamatpazīme, pēc kuras Krievijas Federācijā tiek nošķirta krimināltiesiskā atbildība par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem, no civiltiesiskās vai administratīvās atbildības. KF KK ir arī šī nodarījuma kvalificējošās pazīmes, kā tādas tiek

⁵⁷ Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: ООО „Юркнига”, 2004, 60 с.

norādītas: 1) tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai arī organizēta grupa, 2) tās izdarītas sevišķi lielā apmērā, 3) tās izdarījusi persona, kura izmantojusi savu dienesta stāvokli.⁵⁸ Ja pirmās divas kvalificējošās pazīmes ir iekļautas arī Latvijas KL, tad trešā ir savdabīga un citu valstu krimināllikumos parasti nav iekļauta.

Pētot, kā tiek nodrošināta autortiesību un blakustiesību aizsardzība citu valstu krimināltiesībās, autors nonāca pie secinājuma, ka valstis izmanto ļoti dažādas pieejas, lai nodrošinātu autortiesību un blakustiesību aizsardzību, arī nelikumīgu darbību ar autortiesību un blakustiesību objektiem kriminalizācijas pakāpe ir dažāda.

⁵⁸ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Ответственный редактор Лебедев В. М. Москва: Юрайт-Издат, 2004. 394, 395 с.

Kopsavilkums

Pētot Latvijas Republikas normatīvos aktus un arī tiesu praksi, kas saistīta ar nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem, starptautiskos dokumentus, kas nosaka autortiesību un blakustiesību krimināltiesisko aizsardzību, kā arī to, vai pašlaik spēkā esošais regulējums visefektīvāk nodrošina autortiesību un blakustiesību objektu aizsardzību pret iespējamām nelikumīgām darbībām ar tiem, autors nonācis pie vairākiem secinājumiem:

1. Latvija, salīdzinoši īsā laikā, ir paveikusi lielu darbu, radot normatīvo aktu bāzi, autortiesību un blakustiesību ievērošanas un aizsardzības jomā.

2. ņemot vērā, ka šo tiesību nozare Latvijā ir samērā jauna un šo tiesību aizsardzība, galvenokārt, ir aktualizējusies pēdējos gados tiesībsargājošo iestāžu pieredze šajā jomā ir samērā maza.

3. Biežie KL 149.panta grozījumi nav veicinājuši vienotas tiesu prakses veidošanos lietu izskatīšanā.

4. Analizējot tiesu nolēmumus konstatēts, ka, iztiesājot lietas par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem, tiesām ir problemātiski noteikt pareizu šo nodarījumu kvalifikāciju, kā arī problēmas sagādā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmju konstatēšana un dažādu tiesu tiesnešiem ir atšķirīga pieeja līdzīgiem jautājumiem.

Var teikt, ka Latvijā vēl tikai mācās efektīvi aizsargāt autortiesības un blakustiesības, lai šis process kļūtu pilnvērtīgāks, autors vēlas piedāvāt šādus risinājumus:

1. Autortiesību likumā būtu jāprecizē 69.pantā minētais jēdziens „starpnieks”, nosakot, ka par starpnieku atzīstams nelegālo failu apmaiņas servera turētājs.

2. Jāpapildina KL 149.pants ar jaunu ceturto daļu, kurā būtu noteikts, ka par nelegālu datorprogrammu izmantošanu uzņēmuma darbības nodrošināšanā atbildīgs ir uzņēmuma vadītājs, bet par patvaļīgu nelegālu datorprogrammu instalēšanu uzņēmuma datoros atbildīgi ir tie uzņēmuma darbinieki, kuri veikuši šo programmu instalāciju.

3. KPL 7.panta otrajā daļā jāizdara grozījumi un jānosaka, ka arī par KL 149.pantā paredzēto nodarījumu publiskās apsūdzības kriminālprocesu uzsāk, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums. Tas nodrošinātu, ka kriminālprocess par nelikumīgām darbībām ar autortiesību un blakustiesību objektiem tiktu veikts tikai tad, ja to patiešām vēlas persona, kurai nodarīts kaitējums, valsts institūcijām tiktu atvieglots darbs autortiesību aizsardzības un kontroles jomā.

_____ /Ivars Neļķe/

Annotation

The aim of the work is to examine and analyze the normative deeds of the Republic of Latvia and instant jurisprudence connected with illegal activities with the objects of copyrights and related rights, also to analyze international documents, which establish the protection of copyrights and related rights in international level.

The target of the work is to exam does in Latvia works the safeguard mechanism, which could help restrict illegal activities with the objects of copyrights and related rights to the utmost and are those mechanisms effective enough. How the jurisprudence is forming, by trialing this kind of crimes. Also, render suggestions for solving the established problems.

Diploma work is composed of introduction, 3 sections and summary.

In diploma work is used: logically – constructive method, monographic or descriptive method and method of analysis. In work are used available sources of literature, normative deeds of accordant period of time, periodicals.

In summary are performed conclusions about researchable theme and given suggestions about the needed changes in normative deeds.

Аннотация

Цель дипломной работы - исследовать и анализировать нормативные акты Латвийской Республики и существующую судебную практику по уголовным делам, которые связаны с незаконными действиями с объектами авторских и смежных прав, а также международные документы, которые определяют защиту авторских и смежных прав на международном уровне.

Задание дипломной работы – осознать, работает ли в Латвии механизмы правозащиты, которые могли бы максимально ограничить незаконные действия с объектами авторских и смежных прав и достаточно ли эти механизмы эффективны. Как формируется судебная практика, разбирая дела такого рода, и предоставить предложение, как предотвратить обнаруженные проблемы.

Работа состоит из вступления, 3 частей и заключения.

В дипломной работе использованы следующие методы исследования: логически – конструктивный метод, монографический или описательный метод и метод анализа. В работе использованы доступные литературные источники, нормативные акты соответствующего периода, периодика.

В заключении сделаны выводы об изучаемой теме и предложены необходимые изменения в нормативных актах.

Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts.

Literatūra

1. Autortiesības starptautiskajos līgumos [tiešsaiste]. Autornet. Latvijas autori un viņu darbi. Pieejams: <http://www.autornet.lv/tiesibas/ligumi/> [skatīts 2007.gada 24.oktobrī].
2. Autortiesību likumdošanas vēsture Latvijā [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/main.asp?id=10724> [skatīts 2007.g.15.oktobrī] un <http://www.km.gov.lv/UI/main.asp?id=10724> [skatīts 2007.g. 15.oktobrī].
3. Bīders R.Uzsākta cīņa ar DC++. Dienas Bizness, 2007.g. 28.maijā [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=b7879326-d682-43a7-9f34-b4e6741db42b#>
4. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par kriminālsankcijām nolūkā nodrošināt intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu" COM(2005) 276 galīgā redakcija – 2005/0127 (COD), Briselē, 2007. gada 12. jūlijā [tiešsaiste]. Pieejams: <http://eescopinions.eesc.europa.eu/eescopiniondocument.aspx?language=lv&docnr=981&year=2007>
5. Eiropas Parlamenta 2007. gada 25. aprīļa normatīvā rezolūcija par grozīto priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai par krimināltiesiskiem pasākumiem, lai nodrošinātu intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu (COM(2006)0168 – C6-0233/2005 – 2005/0127(COD)), 2007.g. 25.aprīlis [tiešsaiste]. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0145+0+DOC+XML+V0//LV&language=LV#def_2_6
6. ES gatavojas noteikt kriminālatbildību par autortiesību pārkāpumiem [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.freedom.lv/blog/pivot/entry.php?id=12> [skatīts 2007.g. 25.oktobrī]
7. Grudulis M. Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006. 253 lpp.
8. Integrētā informācijas sistēma. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs [lokālā informācijas sistēma. <https://iis.ic.iem.gov.lv/>] [skatīts 2007.g. 16.oktobrī].
9. Kaupe K. Autortiesību likums pret P2P, 2007.g. 24.marts [tiešsaiste]. Pieejams: <http://kristaps.blogiem.lv/2007/03/24/7097.html>

10. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski - praktiskais komentārs. 1. Vispārīgā daļa. Rīga: Firma „AFS”, 2007. 431 lpp
11. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski - praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: Firma „AFS”, 2007. 407 lpp.
12. Krastiņš, U., Liholaja, V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. 469 lpp.
13. Labāka autoru aizsardzība, lai jaunrade atmaksātos arī nākotnē, 2004. 02.aprīlis [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/highlights/lv/1203.html> (aplūkots 2007. 30.oktobrī)
14. Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. J.Dzenīša un A.Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: „Avots”, 1982. 747 lpp.
15. Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 180 lpp.
16. LR IeM Valsts policijas 2006.gada pārskats [tiešsaiste]. LR IeM Valsts policijas mājas lapa. Pieejams: http://fish.vp.gov.lv/material/publ_parskats_2006.doc [skatīts 2007.g. 16.oktobrī].
17. Oliņš V. Tilde tirgos legālu mūziku internetā. Dienas Bizness, 2007.g. 05.jūnijā [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=3eb21420-7db2-45d7-9bbd-f7b864523686>
18. Saveljeva I. Autortiesības un kriminālatbildība Latvijas un ārvalstu likumos. Latvijas Vēstnesis Jurista vārds. 2005.g. 20.decembris. Nr.203.
19. Statistika. Dati par cīņu ar autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/imagebinary.asp?imageid=2092> [skatīts 2007.g. 16.oktobrī].
20. Valsts institūcijas, nevalstiskās un starptautiskās organizācijas [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/main.asp?id=10725> [skatīts 2007.g. 15.oktobrī].
21. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Ответственный редактор Лебедев В. М. Москва: Юрайт-Издат, 2004. 917 с.

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 01.jūlijs, likuma redakcija uz 2007. 31.maiju [skatīts 2007.02.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
2. Krimināllikums [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.g. 08.jūlijs, likuma redakcijas uz: 1999.g. 01.aprīli; no 2000.g. 15.jūnija līdz 2000.g. 27.jūnijam; no 2002.g. 20.novembra līdz 2002.g. 31.decembrim [skatīts 2007.g. 06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
3. Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību [tiešsaiste]. Starptautiska konvencija. Latvijas Vēstnesis, 2003.g. 21.februāris [skatīts 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
4. Romas Starptautiskā konvencija par izpildītāju, fonogrammu producentu un raidorganizāciju tiesību aizsardzību [tiešsaiste]. Starptautiskā konvencija, 1961.g. 26.oktobris [skatīts 2007.g. 25.oktobrī]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/ImageBinary.asp?imageid=261>
5. Autortiesību likums [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.g. 06.aprīlis, likuma redakcija uz 2007.g. 01.martu [skatīts 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
6. Kriminālprocesa likums [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005.g. 11.maijs, likuma redakcija uz 2007.g. 21.jūniju [skatīts 2007.g.09.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
7. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss [tiešsaiste]. LR likums. 1984.g. 07.decembris, likuma redakcija uz 2007.g. 05.oktobri [skatīts 2007.g. 24.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
8. Latvijas Kriminālkodekss. LR likums. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1994.g. 134 lpp.
9. Par autortiesībām un blakustiesībām [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993.g. 29.maijs [skatīts 2007.g.18.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
10. Par Latvijas valsts himnu [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.g. 05.marts [skatīts 2007.g.18.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
11. Par Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) līgumu par autortiesībām [tiešsaiste]. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000.g. 17.februāris [skatīts

- 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
12. Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights [online]. The TRIPS Agreement is Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, signed in Marrakesh, Morocco on 15 April 1994. [cited October 24, 2007]. Available: http://www.wto.int/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm
 13. Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms of October 29, 1971 [online]. [cited October 24, 2007]. Available: Latvijas Vestnesis, http://www.lv.lv/index.php?menu_body=DOC&id=42845
 14. The Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal C 364, 18/12/2000 P. 0001 - 0022 [online]. [cited October 24, 2007]. Available: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33501.htm>
 15. Universal Declaration of Human Rights [online]. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948. [cited October 15, 2007]. Available: <http://www.un.org/Overview/rights.html>
 16. World Intellectual Property Organization Geneva WIPO Performances And Phonograms Treaty Adopted by the Diplomatic Conference on December 20, 1996. Starptautiskā konvencija. Latvijas Vēstnesis, 2000.g. 17.februāris [skatīts 2007.g.06.oktobrī]. Pieejams: <http://www.lv.lv/>
 17. Criminal Procedure Code. In the version published on 7 September 1998. (Bundesgesetzblatt (Federal Law Gazette) I, page 1074) [online]. [cited November 1, 2007]. Available: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm>
 18. Strafgesetzbuch. Fundstelle: RGBI 1871, 127. Zuletzt geändert durch Art. 2 G v. 24.10.2006 I 2350. Ein Service der juris GmbH [abbildung]. [zitiert November 1, 2007]. Ausnützt: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>
 19. Уголовный кодекс Китайской народной республики. Под редакцией А.И. Коробеева. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 303 с.
 20. Уголовный кодекс Республики Сан - Марино. Научное редактирование С.В. Максимов. Санкт – Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 253 с.
 21. Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: ООО „Юркнига”, 2004. 160 с.

Juridiskās prakses materiāli

1. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC – 266. – 2006.g.
2. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta spriedums lietā Nr. SKK – 213/06 – 2006.g.
3. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.1816003402 KA04-0076/07-27 – 2007.g.
4. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.1518008800 KA04-301/06-24 – 2006.g.
5. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.1816002703 KA04-131/06-21 – 2006.g.
6. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.12814001901 KA04-602-06/10 – 2006.g.
7. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.12814001901 KA04-195/05-11 – 2005.g.
8. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr.12814001901 KA04-430/04-28 – 2004.g.
9. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr.K29-231/07, 11810015005 – 2007.g.
10. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas spriedums lietā Nr.K32-26-06/2, 1816003402 – 2006.g.
11. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedums lietā Nr.K-27-112-06/1 - 2006.g.
12. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedums lietā Nr.K30-112/9, 1518008800 – 2005.g.

Izziņa par diplomdarba aizstāvēšanu

Diplomdarbs aizstāvēts:

Valsts pārbaudījumu komisijas sēdē

2007.gada ____ . _____

un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas priekšsēdētājs _____